

ZAKLJUČAK

Prema krajnjem operativnom cilju, koji joj je postavio Vrhovni štab, Udarne grupa je imala da se iz Sandžaka iznenada prebaci do pl. Kopaonika, prodre u Jablanicu i Toplicu, pruži pomoć jedinicama Glavnog štaba Narodnooslobodilačke vojske za Srbiju u daljem razvoju i jačanju narodnooslobodilačke borbe i revolucije i da svojim dejstvima rastereti pritisak neprijateljskih snaga na oslobođene teritorije u Srbiji, Sandžaku, Crnoj Gori i istočnoj Bosni. To je bio veoma težak zadatak i dugačak operacijski pravac, jer je Udarne grupa, da bi stigla u južnu Srbiju, tj. na prostoriju odakle je tek trebalo da se ispolji njena ofanzivna uloga, morala savladati bez potrebnih tehničkih sredstava dve značajne vodene prepreke – r. Lim i r. Ibar i propešačiti široki prostor jugozapadne Srbije, preko velikih još uvek snegom pokrivenih, planina Zlatibor, Javor, Golija i Kopaonik.

U svim našim štabovima koji su bili upoznati sa pripremama o upućivanju 2. i 5. divizije u Srbiju, uključujući tu i Vrhovni štab, vladalo je uverenje da neprijatelj o tome ništa određeno ne zna. Ali na žalost to nije bilo tačno. U tom pogledu bilo se u velikoj zabludi. Neprijatelj je sve znao! On je ne samo znao tok priprema već je bio upoznat i sa svim odlukama Vrhovnog štaba koje su donošene u toku priprema i izvođenja ove operacije, u kojoj su 2. i 5. diviziji sadejstvovale jedinice 3. udarnog korpusa iz istočne Bosne i slabije snage 2. udarnog korpusa iz Sandžaka i Crne Gore.

Neprijatelj je došao do ovih podataka preko tehničke špijunaže, tj. prisluškivanjem i dešifrovanjem naših radio-depeša. On je hvatao radiograme naših štabova i lako

ih dešifrovao, jer u to vreme naše šifre nisu bile komplikovane da ih ne bi mogla dešifrovati, u tom pogledu iskusna, nemačka fašistička obaveštajna služba.¹ Potvrdu za to nalazimo u nizu neprijateljskih dokumenata, a najrecitiji primer su podaci u izveštaju nemačkog zapovednika za Jugoistok, generala pešadije Hanca Felbera, koje je 20. marta 1944. godine dostavio u Berlin. Govoreći o situaciji kod naših snaga, on kaže:

„U sadašnjoj situaciji je najvažnije da su Titove jedinice ugrozile zapadnu i jugozapadnu srpsku granicu. Druga i Peta crvena divizija, iza njih delovi 27. divizije, kao Moračina grupa, dobile su zadatak da prodru u Srbiju i da ovladaju područjem Toplice, koje je već duže vremena neprekidno pod komunističkom vlašću. Izgleda da postoji namera da odavde prigrabe vlast na srpskoj teritoriji, kako bi stvorili željeni most iz Hrvatske preko nove Bugarske² u staru Bugarsku i Grčku.

Komunističke snage u južnoj Srbiji, u Toplici i Jablanici, imaju zadatak da potpomognu kasnije nameravani prelaz 2. i 5. divizije preko Ibra, dok delovi 2. crvenog korpusa, koji se nalaze na prostoriji Berane – Kolašin, imaju da olakšaju ovaj pokret sa prostorije Brodarevo – Pljevlja, operacijama prema severu i severoistoku.

Namera je očigledna da se svima raspoloživim sredstvima izvojuje dosad neuspeo prodor u Srbiju. (Podvučeno u originalu – prim. P.V.)

U slučaju uspeha to ne bi samo značilo da su ovladali izvesnom teritorijom u Srbiji, već šta više time bi bile ugrožene obe, na jug vodeće glavne saobraćajne arterije...³

Na osnovu toga može se sa sigurnošću zaključiti da je neprijatelj, ako ne ranije, a ono sigurno u februaru 1944. godine, ušao u našu radio-mrežu i dešifrovao naše radiograme. Inače kako se može shvatiti da on tako detaljno i tačno govori o našim jedinicama i njihovim zadacima. General Felber, u napred citiranom izveštaju izričito kaže da 2. i 5. divizija obrazuju Moračinu grupu,

¹ Kontrolu rada neprijateljskih radio-stanica na području Balkana, hvatanje i dešifrovanje telegrama, vršio je specijalni vod za vezu, pod rukovodstvom poručnika Volnija u Beogradu. Uхваćene i dešifrovane neprijateljske radiograme Volni je dostavljao raznim ustanovama, a po rasporedu koji je propisao vojno-obaveštajni oficir (Ic-oficir) vojne grupe F, general-štabni pukovnik Fon Harling.

² Verovatno se misli na Makedoniju koju su bile okupirale bugarske fašističke trupe i pripojile Carskoj Bugarskoj.

³ Arhiv VII, k. 28, dok. br. 22/1.

da je ta grupa dobila zadatak da prodre u Srbiju i ovlada potpuno Toplicom, da grupa ima zadatak da pređe preko r. Ibar, itd., itd. U tom izveštaju on nigde ne piše da pretpostavlja što bi mogao da bude zadatak ove dve divizije, već izričito tvrdi da su dobile takav zadatak. Iz tog izveštaja jasno se vidi da neprijatelj tačno zna brojne nazive, zadatke i raspored drugih jedinica Narodnooslobodilačke vojske koje će sadejstvovati 2. i 5. diviziji kod prodora u Srbiju.

I ne samo to. Nemačko fašističko komandovanje u Srbiji i na Jugoistoku uopšte, znalo je da se i naše druge dve divizije (16. i 17. divizija) u istočnoj Bosni pripremaju za prodor u Srbiju. Dalje, može se gotovo sa sigurnošću tvrditi a to dokazuju i neki neprijateljski dokumenti, da su Hitlerovci uspešno dešifrovali i one naše depeše u kojima su iznošeni podaci gde se trenutno nalaze 2. i 5. divizija u Srbiji i o daljim njihovim namerama i planovima, kao i o njihovom materijalnom obezbeđenju, njihovim teškoćama i gubicima. Ova činjenica jasno pokazuje koliko je nemačkoj fašističkoj komandi u Srbiji bila olakšana borba protiv naše Udarne grupe, sa koliko je preciznosti i blagovremeno mogla da odlučuje o koncentraciji i rasporedu svojih snaga (nemačkih, bugarskih, nedićevskih, belogardejskih, četničkih i milicijskih) i da im postavlja sasvim određene, konkretne zadatke. Dešifrovanjem naših radio-depeša neprijatelj je zadobio izvanredna preimućstva nad našim snagama, a s druge strane povećane su teškoće i jedinica i štabova 2. i 5. divizije u ovim dvomesečnim borbama u Srbiji. Činjenica da je neprijatelj dešifrovao naše radio-depeše i da su mu bili poznati planovi dejstava naših dveju divizija, daje kvalitetno nove elemente za izučavanje borbenih dejstava ovih divizija u Srbiji i za rasvetljavanje događaja iz borbi 2. i 5. divizije. Ova činjenica daje jedan novi kvalitet borbama Udarne grupe u Srbiji. Ona je još jedan dokaz sposobnosti, vitalnosti, umešnosti i upornosti naše Narodnooslobodilačke vojske.

Evo jednog primera iz koga se može utvrditi da su Nemci hvatali i dešifrovali depeše naših jedinica i Vrhovnog štaba. Tridesetog aprila Vrhovni štab je uputio radiogram štabu 5. divizije, u kome stoji:

„Na Drini treba da se prebace 2. divizija, a na Savi 1. brigada. Košta javlja da Nemci sa jakim ofanzivom u Bosni ometaju prebacivanje. Nije nam poznato koliko je prebačeno. Naređićemo da požure.“⁴

Ovu depešu su Nemci uhvatili i dešifrovali i o tome odmah obavestili četnike, što se vidi iz Naređenja štaba četničkog Kolubarskog korpusa – Gorski štab 78, pov. br. si., od 3. maja 1944, u kome se naređuje komandantu Posavske brigade da posedne jedan odsek na r. Savi radi sprečavanja prelaska naših snaga iz Srema i upozorava da „ovo nije samo pretpostavka već činjenica zasnovana na neoborivim podacima koji su prikupljeni“.⁵

Iz nekih naših radio-depeša može se videti da su u Vrhovnom štabu primećeni napori neprijatelja da prodre u našu radio-telegrafsku mrežu, da istu ometa i na kraju se došlo do podataka da neprijatelj zna sve o našim planovima. Dvadeset osmog februara Vrhovni štab je obavestio štab 3. korpusa:

„U vaše jedinice je nedavno ubačeno nekoliko gestapovaca sa stanicama. Na sektoru Sarajeva nalazi se Miler Anton, crnomanjast sa ožiljkom na vratu i Kovač Jozef srednji rast. Potražiti u jedinicama i bez buke uhvatiti.“⁶

Dvadeset trećeg marta 1944. godine, Vrhovni štab je upozorio štab 3. korpusa:

telegrafista nepažljiv. Odugovlači rad. Potrebna stroga pažnja pri radu. Neprijatelj ometa.“⁷

Štab 36. divizije izvestio je 10. maja 1944. godine štab 3. korpusa:

„Javite 16. diviziji kurirskim putem da je jedan vojnik koji se iz 13. divizije dobrovoljno predao izjavio da je telegrafista 13. divizije imao špijunsku radio vezu sa 16. divizijom.“⁸

⁴ Arhiv VII, k. 783, dok. br. 12/4.

⁵ Arhiv VII, dok. br. S-X-275.

⁶ Knjiga primljenih depeša štaba 3. Korpusa, list 92/1944, Arhiv VII.

⁷ Isto

⁸ Isto

Još jedna depeša potvrđuje da su hitlerovci znali naše planove i zadatke u vezi sa prodorom 2. i 5. divizije u Srbiju. Štab 3. korpusa poslao je 23. maja 1944. godine depešu komandantu korpusa:

„... Stari (drug Tito – prim. P.V.) ponovo javlja da Švabe otkrivaju naš rad i da sve znaju te treba paziti na depeše.”⁹

Iz svih citiranih radiograma vidi se u glavnim crtama kako je neprijatelj uspeo da uđe u našu radio-telegrafsku službu i kako su se naši najviši štabovi borili protiv toga.

U vremenu između 28. februara 1944. godine, od kada datira prvi radiogram o neprijateljskoj aktivnosti da uđe u našu radio-mrežu pa do 20. maja iste godine, kada je Vrhovni štab utvrdio da se neprijatelj uvukao u našu radio-službu i da sve sazna, 2. i 5. divizija su operisale u Srbiji.

S obzirom na važnost ove operacije Vrhovni štab je bio u direktnoj radio-vezi sa štabom 3. udarnog korpusa i o predmetu ove operacije izmenjao više radiograma, jer su jedinice ovog korpusa, prema zamisli Vrhovnog komandanta, bile predviđene za sadejstvo u ovoj operaciji.

Jedini način za sporazumevanje i komandovanje oko priprema i u taku izvođenja ove operacije bila je radio-telegrafija, jer se Vrhovni štab u to vreme nalazio u Drvaru, štab 3. korpusa u istočnoj Bosni, u rejonu Vlasevice i štab 5. krajiške divizije, koji je ujedno bio štab Udarne grupe, najpre u Sandžaku, a zatim u Srbiji.

Prema tome, Nemci su mogli parirati svim našim poduhvatima zato što su hvatanjem i dešifrovanjem naših radiograma mogli blagovremeno preduzimati i odgovarajuće protivmere.

Prodor Udarne grupe počeo je u jeku priprema neprijatelja za ofanzivu na južnu Srbiju i Crnu Goru, baš kada je Milan Nedić preko štampe i radija najavljivao da će „osloboditi” Crnu Goru i pripojiti je „Majci Srbiji”. Pred početak prodora postavljalo se pitanje kako će narod primiti naše jedinice, hoće li od njih bežati, hoće li se iz sela pucati na naše borce i da li će ovaj poduhvat

⁹ Isto

uopšte uspeti. Tu i tamo se pojavljivao i strah, koji je ponesen iz Srbije još 1941. godine i neka vrsta sumnje u uspeh.

Posle forsiranja Lima pokret ka Ibru izvršen je forsiranim maršem i jedinice su umorne stigle na cilj. Kako je marš bio dug i naporan i kako nije bila obezbeđena tajnost, neprijatelju nije bilo teško da pronikne u namere Udarne grupe, pogotovu što naše jedinice nisu izvele nikakav manevar da bi se obmanuo neprijatelj o pravim namerama Udarne grupe.

U dejstvima od Ibra ka Valjevu operacije su vođene planski sa ciljem da se dođe na sektor Povlen – Maljen; da se tu stvori izvesno uporište gde bi se primio materijal od saveznika; da se odatle pomogne jedinicama 16. i 17. divizije prilikom prelaska Drine i da se iz ovog prostora ofanzivno dejstvuje prema Šumadiji.

Međutim, neprijatelj je odmah reagovao na dolazak Udarne grupe na ovaj sektor i upotrebom svežih nadmoćnih snaga onemogućio joj odmor i prijem materijala i nametnuo neprestane danonoćne borbe. Štab Udarne grupe je nameravao da rasporedi jedinice na široj prostori, kako bi razdvojio i razvukao neprijateljske snage i time obezbedio manevrisanje po unutrašnjim pravcima. Ali ni to se nije moglo postići zbog stalnih borbi, velikih bolnica i skoro nikakvih mogućnosti da se održava brza i čvrsta veza, jer je samo jedna radio-stanica bila ispravna.

Zbog svega toga, Udarne grupa se morala povući u Sandžak i Crnu Goru da bi se naslonom na 2. udarni korpus odmorila i pripremila za odlučujuće borbe u Srbiji.

Iako Udarne grupa nije izvršila direktivu Vrhovnog štaba o prodoru u južnu Srbiju sa ciljem da u zajednici sa našim jedinicama koje su se tamo borile stvori uslove za prodor još krupnijih snaga Narodnooslobodilačke vojske u istočni deo Jugoslavije, njen boravak u Srbiji i borbe koje je tamo vodila imali su veliki vojno-politički, značaj. Narod Srbije se uverio da je Narodnooslobodilačka vojska snažna i odlučna vojnička sila, spremna da se sa najvećim samopregorom bori za njegovu slobodu. Razbijajući nemilosrdno Nedićeve i četničke izdajničke snage, borci 2. i 5. divizije su pokazali da ne trpe nikakve kom-

promise sa izdajnicima i srpski narod se uverio da će u Narodnooslobodilačkoj vojsci imati pravog zaštitnika koji će onemogućiti bilo kakvu izdaju njegovih interesa posle oslobođenja. S druge strane, borci Udarne grupe su uvideli da narod u Srbiji željno očekuje bratsku pomoć da bi proširio i pojačao narodnooslobodilačku borbu na svom području. Uverili su se da njegovu slobodoljubivost i mržnju prema okupatoru nije slomio strahovit teror okupatora, Nedića i četnika Draže Mihailovića.¹⁰

Dejstvom Udarne grupe divizija u Srbiji poremećeni su planovi okupatora i domaćih izdajnika. Udarne grupe je privukla na sebe neprijateljske snage, koje je trebalo da vrše napad na jedinice NOVJ u Toplici i Jablanici, u Sandžaku, Crnoj Gori i istočnoj Bosni. Četiri novoformirane srpske divizije Narodnooslobodilačke vojske, čiji je značaj u ono vreme bio neprocenjiv, bile su dobrim delom plod borbi i napora udarne grupe u Srbiji.

Kroz borbe u Srbiji, (borci i rukovodioci Udarne grupe dopunili su dotadanja i stekli nova dragocena vojnička iskustva, naročito u brzom snalaženju prilikom promene situacije u pokretu i borbi u susretu, u veštom izvođenju iznenadnih i brzih manevara, naročito prilikom prelaska branjenih komunikacija. Neprestani pokreti, borbe prsa u prsa, često nožem i kundakom, podigli su još više sposobnost boraca i rukovodilaca. Manevar, osnova naše taktike, još više je ušao u krv naših rukovodilaca. Bratstvo između srbijanskih, crnogorskih i krajiških boraca još više

¹⁰ Kako je narod Srbije dočekivao borce 2. i 5. divizije ilustruje i ovaj primer: „Krećemo pravcem Mitrašinovići – Malića Brdo. Usput izlazi narod, iznosi ono što se našlo pri ruci da počasti vojsku. Prolazimo kroz partizanski kraj, dirnuti ljubavlju Srbije. Pri vrhu zaseoka Maksimovići, na okuci puta koji vodi kroz zaselak, dvoje starih stoje. Stari skinuo kapu i pozdravlja svoju vojsku. Vidi se da je izmučen. Nedavno je izašao iz zatvora. Sin mu, jedinac, partizan. „Negde u Bosni, kod Tita“ – kaže stari, a onda se brzo popravlja: „Možda je sa vama, čuo sam da je komandir u Drugoj proleterskoj brigadi“. I onda kao da stresa teško breme sa sebe: „A gde je ona?“ i ne čekajući odgovor pruža krčag rakije da se osvežimo. A stara iznijela hleba. Ona ljubi drugove kao svoju decu. „I moga Rada neko hrani“. Kolona produžuje pokret, a za nama očinski blagoslov: „Srećan vam put deco!“, izgovoren drhtavim staračkim glasom“ („Četvrta proleterska“, VII JNA, Beograd, 1952. god, str. 230).

se učvrstilo. U njihovoj svesti učvrstilo se saznanje da su zajedno lili krv u Bosanskoj krajini, ginuli po crnogorskim gudurama i sada u Srbiji. Nesumnjivo, da je sve to povećalo vojničku sposobnost Udarne grupe.

Za dva meseca boravka u Srbiji rad na vojničkom, političkom i kulturno prosvetnom vaspitanju boraca, iako u početku intenzivan, tokom vremena sveden je na minimum. Neprekidni marševi, danonoćne borbe i nedostatak slobodnog vremena onemogućavali su taj rad. Život i rad partijskih organizacija, sem redovnih sastanaka na kojima su rešavana tekuća pitanja, bio je takođe paralizan. No, i pored toga, borci 2. i 5. divizije ispoljavali su svoju visoku političku svest na svakom koraku, koja se manifestovala u njihovoj izdržljivosti za sve vreme borbi, marševa, nošenja teških ranjenika i u dodiru sa narodom. Svi su oni pravilno shvatali zadatak 2. i 5. divizije u Srbiji i nužnost uništenja kontrarevolucionarnih snaga u njoj.

Moral boraca i jedinica ostao je na zavidnoj visini i pored svih napora i gubitaka koje smo imali. U jednoj od najtežih situacija u kojoj su se nalazile 2. i 5. divizija za vreme čitavog rata, učvrstilo se još više poverenje boraca u svoje rukovodioce. Nošenje ranjenika za vreme svih pokreta kroz Srbiju i njihovo prenošenje do poslednjeg na oslobođenu teritoriju u Crnoj Gori dokazalo je beskrajnu ljubav, požrtvovanje i izdržljivost ne samo komunista nego i svih ostalih boraca. Nije se desilo, ni u najtežim trenucima, da ostane neki od ranjenika ili bolesnika, iako je njihov broj bio veliki. Prenosenje 29 nosila sa ranjenicima preko Šargana, pod kišom kuršuma iz neručkih mitraljeza, tenkova i minobacača, preko vrletnog terena, kuda možda do tada ljudska noga nije kročila, predstavlja neuporediv primer i pravo čudo od izdržljivosti i požrtvovanja.

I pored svih nedaća i teškoća zdravstveno stanje u našim jedinicama bilo je vrlo dobro. Sanitet je svojom brigom oko ranjenika i bolesnika, požrtvovanjem i istrajnošću u radu potpuno ispunio svoje zadatke.

Na kraju treba reći da je ovaj prodor Udarne grupe u Srbiju – dvomesečne oštre, iscrpljujuće, danonoćne borbe i pokreti, u nepovoljnim uslovima odnosa snaga, veoma teških zemljišnih uslova za manevrisanje, optere-

ćenosti ranjenicima i bolesnicima skoro bez ikakvog operativnog sadejstva spolja – jedan od retkih primera veličine našeg borca u istoriji ratovanja. Zato je prodor Udarne grupe u Srbiju ne samo primer heroizma, upornosti, izdržljivosti, drugarstva i inicijative 2. i 5. divizije već i veoma izrazit, poučan i sadržajan primer za izučavanje iskustava naše ratne veštine.

Pridajući ogromnu važnost borbama i boravku Udarne grupe u Srbiji, štab 5. krajiške divizije izvršio je analizu svega onoga što je postignuto u Srbiji i sa njom, krajem maja 1944, upoznao preko jednog pisma ceo sastav ove divizije. To pismo, takođe je ocena sopstvenih dejstava pa njegov najinteresantniji deo citiramo:

„BORCIMA, PODOFICIRIMA, OFICIRIMA I POLITIČKIM
KOMESARIMA V-e NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

Rano izjutra 15. marta naše prve jedinice uspješno su forsirale reku Lim, i stim započele, svojom požrtvovanošću, izvršavanje zadataka koje je pred nas postavio naš Vrhovni štab i naš Vrhovni komandant, drugo Tito. Ovo je početak niza operacija naše vojske na novom području. Početak velikih uspjeha na vojnom i političkom polju. Početak jedne značajne ere za slobodu i sreću naroda Jugoslavije, a posebno Srpskog naroda. Mi smo srećni što je i našim jedinicama pala u deo ova istorijska dužnost da u zajednici sa II proleterskom divizijom dodamo svoj udeo u oslobodenju srpskog naroda ispod jarma okupatora i domaćih izdajnika.

Prvi naš zadatak je bio: preći reku Ibar i spojiti se sa našim snagama u Toplici i Jablanici. Na ovom putu do Ibra nikakve nas prepreke nisu mogle zaustaviti. Razbili smo četničke bande na Limu. Razbijali nedićevske bataljone i nemačke jedinice. Raspršili Javorski četnički korpus, od koga je ostala samo jedna beznačajna grupica zlikovaca koji su pobjegli pod skut okupatora. Tukli smo bugarske bataljone i savladali veliku prepreku – duboki sneg – maršujući neprekidno, da bi bili brži od neprijateljskih vozova i kamiona. To je bio marš primjeran po svojoj odlučnosti i brzini. Brzo je padala maska sa lica zamaskiranih izdajničkih četničkih bandi. Narod je bio razuveravan od podle neprijateljske okupatorsko-četničke propagande.

U nemogućnosti da zaustavi oslobodilački hod naših jedinica ra planinskom zemljištu, neprijatelj je našao još jednog saveznika – prirodnu prepreku – reku Ibar. Na brzu ruku on je bacio u Ibarsku dolinu sve raspoložive snage, na brzu ruku skrpiljene jedinice. Onemogućiti nam prelaz Ibra – to je bila jedina

želja neprijatelja. Okupator je strahovao za ibarsku komunikaciju. Nedić se bojao da „mirni“ srpski seljaci ne postanu nemirni, itd. Svi su se ujedinili da zajedno sa Ibrom zaustave naše napredovanje, kako bi dobili u vremenu da se priberu i pregrupišu svoje snage. U to vreme neprijatelj je jedne svoje jedinice uputio u Sandžak i pripremao ofanzivu ka Sandžaku i Crnoj Gori. Jedne snage upućene su ka Toplici i Jablanici, a jedne ka istočnoj Bosni. Neprijatelj je mislio da ovoga proleća priredi jednu opsežniju ofanzivu na više sektora protiv naših jedinica. Našom pojavom pobrkani su svi ovi neprijateljski planovi – i sada smo za neprijatelja postali – mi – centar oko koga se vrtio čitava dva meseca trpeći žestoke gubitke, napuštajući svoje ranije pripremljene planove.

Neprijatelju je zaista u nekoliko pomogla rijeka Ibar kao prirodna prepreka i uz to dubok sneg od Lima do Ibra, kao i izvjesni naši nedostaci, a zatim dolazak dva bugarska bataljona za leđa našim jedinicama od pravca Ivanjice – sve ove činjenice primorale su nas da izvesno vreme odgodimo ponovni prelaz Ibra ka izvršenju osnovnog zadatka.

U to vreme nastojali smo, da nam Saveznici dobace potreban materijal, za što uspešnije prebacivanje preko reke i rušenje komunikacije. Za ovo smo stvorili potrebno vreme i prostor.

Neprijatelj je gomilao snage u dolini Ibra. Dolazile su njemačke jedinice od Požarevca, bugarske i nedićevske koje su bile spremljene za Toplicu, nedićevske od Sandžaka, njemačke od Beograda. Sve su one bile uperene ka planini Goliji. Sva neprijateljska štampa je donosila senzacionalne vesti o stotinama i hiljadama naših gubitaka, težeći da obmanu srpski narod, da mu ubiju nadu za oslobođenje, a da umire uznemirene savesti svih zlikovaca koji su drhtali pred narodnom osvetom. U svojoj beznađnoj gluposti, beznačajna piskarala škrabala su u novinama da je interesantno da se ne mogu naći leševi mrtvih „bandita“ jer ih oni odnose u duboku pozadinu. Na sve ove gluposti mi smo odgovorili energično kroz puške i mitraljeze. II divizija je razbila četničke bande u Dragačevu i nanosila velike gubitke okupatoru. Naše jedinice su zaustavile nastupajuće bugarske bataljone i odbacili ih ka Ibru, dajući im lekciju da ne valja prebrzo ići za partizanima. Od tog vremena moral bugarskih jedinica znatno je popustio i radije su voleli defanzivne bojeve iz svojih rovova i bunkera.

Nedićevi „dobrovoljci“ prihvatili su taktiku „čekanja“ njemačkih jedinica i većih snaga.

Za ovo vreme od oko 20 dana na prostoriji Ivanjica–Golija–Dragačevo, okupator je pretrpeo ogromne gubitke, nedićevci također a četničke bande su razbijene. Narod u Dragačevu radosno je dočekivao borce II divizije, a na sektoru naše divizije strahovao od četničkog terora ako mi odemo. Iako smo se nalazili u najopasnijem kraju Srbije ipak je narod pomagao koliko je mogao. Zplašen četničkom kamom, a obezhrabren neprijateljskom propagandom, ostajao je pasivan, ne stupajući u naše redove

Za vreme bavljenja na dosadašnjoj prostoriji očekujući materijal, neprijatelj je uspio skoncentrisati veći broj svojih jedinica sa namerom da napadne naše snage iz pravca: Rudna – Dračačeva – Ivanjica – Kušića – Duge Poljane. U to vreme oko naše dve divizije bilo je oko 10.000 Njemaca, Bugara i njihovih pomoćnika – nedičevaca i četnika. U to isto vreme neprijatelju uspeva da prodre dublje u Sandžak i delove Crne Gore. Uzimajući u obzir sve ove okolnosti, a rukovodeći se naročito da pomognemo naših jedinicama koje se bore u Sandžaku i Crnoj Gori, preduzeli smo sa ove prostorije niz marš-manevara kako bi pomogli našima u Sandžaku a zatim produžili ka Zapadnoj Srbiji, izbegavajući u isto vreme neprijateljsku koncentraciju oko naše dosadašnje prostorije. Zaista, sa primicanjem naših jedinica Novoj Varoši, neprijatelj od Bjelog Polja vraća snage da bi obezbedio svoju komunikaciju Sjenica – Prijepolje, a time krahira neprijateljska ofanziva u Sandžaku i Crnoj Gori. Od toga momenta počinje period novih smelih pokreta i manevara, izigravanje neprijateljskih planova, žestokih borbi i teških neprijateljskih gubitaka. Prelaz čestih komunikacija pored jakih neprijateljskih garnizona Užica i Požege, našom smelošću i izdržljivšću ne samo da smo zadivili narod, već smo neprijatelja, postidehog i ošamućenog naterali da dovlači nova pojačanja. Pristigli su i njemački motorizovani bataljoni divizije „Gros Dojčland“ koji su pred našim smelim pokretima lutali od Kremna do Požege, od Požege do Valjeva, od Valjeva do Mravinjaca, i opet natrag, i opet uzalud. U ovom besu ubijali su nevinu decu, žene i starce (kao što je bio slučaj u blizini Kadinjače)... – Njihova štampa do neki dan je govorila da su naše snage opkoljene na Galiji i da se privodi kraju uništenje poslednjih ostataka po šumama. A sada? Sada, ti ostaci ruše komunikacije, ugrožavaju Ijžice, odoše ka Valjevu, mogu prodrati u Sumadiju. Od prodora u Sumadiju svi su strahovali. Draža je u svojim depešama vikao kao lud svojim komandantima: „neću trpeti izgovora da nema municije...“ – itd. – jer se municija, hrana, kamioni, zavoji dobijaju od Njemaca. Četnici su, iz straha od nas, obelodamili najotvorenije, pred licem cele Srbije – izdaju – o kojoj smo mi govorili narodu. Četničke bande se voze u njemačkim kamionima, prolaze kroz gradove. Narod gleda izdaju, nečuvenu po svojoj perfidnosti, a do sada zafarbanu parolom srpstva. Narod Zapadne Srbije nasuprot svoj toj mešavini okupatora i izdajica – video je borbe za slobodu, za bolji život, jedinice NOVJ, Titove vojnike, vaspitane u ljubavi za narod i slobodu. Narod je video vojsku koja se bje protiv brojno i tehnički nadmoćnijeg krvnika noseći svoje ranjene i bolesne drugove. To što je video narod Zapadne Srbije, čuće Sumadija, Istočna Srbija, svi narodi Jugoslavije – ceo svet. Nastao je novi momenat i značajan za budući razvoj događaja u Srbiji. Četničke bande, sa ministrom Dražom, našom upornom borbom iskaču iz politikantskog taktiziranja, predstavljajući se majci Srbiji u svoj svojoj golotinji – u svojoj izdaji.

Posle teških borbi oko Povlena i Maljena, neprijatelj dovlači nova pojačanja. Domiljeli su i bugarski bataljoni koji su ostali

iza nas na Goliji i Javoru. Neprijatelj nastoji svim silama da nam onemogući dalji opstanak na ovoj prostoriji.

Zbog povećanog broja ranjenih drugova (sa bolnicama smo postali slabije pokretljivi, a time nesposobni za brzi manevar, koji je bio neophodan zbog povećanja neprijateljskih snaga), uz to nedostatak municije kao i zamor jedinica, odlučili smo da krenemo u pravcu Sandžaka, osloniti se na naše jedinice, omogućiti lečenje naših ranjenih drugova, snabdeti se sa potrebnim materijalom za dalje predstojeće zadatke i malo odmoriti se. U svom povratku ka Sandžaku mi smo održali inicijativu u svojim rukama iako se neprijatelj trudio da nam je oduzme i nametne borbu po njegovom planu. Te njegove namere u toku ova dva mjeseca istakle su se nekoliko puta, ali zahvaljujući veštini manevrma naših jedinica, inicijativa je brzo povraćena a neprijatelj je očekivao naš novi pravac da se baci na njega i pretrpi neuspeh.

Sva naša vojnička delatnost u toku dva mjeseca boravka u Srbiji nosi karakter manevarske vojne ili partizanskog ratovanja sa krupnim jedinicama. Za ovakve poduhvate potrebna je pokretljivost jedinica — što smo mi postigli i pored bolnica i komora — zahvaljujući svesti naših boraca i umešnom rukovođenju naših rukovodioca. Za ovo vreme stekli smo dragocena vojnička iskustva u borbi protiv svih neprijatelja. Forsirali reke, prelazeli komunikacije. Primenjivali smo sve vidove borbi, od zasede do frontalnih sukoba. Još više upoznali borbenu sposobnost i taktiku Njemaca, Bugara, nedicevaca, četnika. Samo ova iskustva treba proraditi na konferencijama i iz njih uzeti ono što nismo znali do sada, upotpunjujući dosadašnje naše znanje.

Mnogo je primjera junačkog držanja čitavih jedinica i pojedinaца, ali je bilo i grešaka, koje moramo ispravljati truditi se da se više ne ponavljaju.

Prvi postavljeni zadatak-prelaz preko Ibra — naše jedinice nisu uspjele izvršiti, ali to ne znači, da ga nećemo izvršiti ako se kasnije postavi pred nas. Velike uspehe vojničke i političke, koje smo postigli u Zapadnoj Srbiji, možemo oceniti ako uzamemo u obzir situaciju u Srbiji od 1941. do ove godine.

1941. god. narod Srbije, na poziv naše slavne Partije, digao se u borbu protiv okupatora. Usled Prve njemačko-izdajničke ofanzive na naše snage u Srbiji i povlačenje jedinica od kojih su formirane I i II proleterska brigada, nastao je u Srbiji nezapamćeni teror izdajnika i okupatora. Oni su nastojali da po svaku cenu umire srpski narod. Geografski položaj i njena privredna bogatstva, uvek su bili momenti u sklopu njemačkih opštih operacija, koje je okupator veoma cjenio. Logorima, klanjem, terorom, koga smo mi vidjeli u Srbiji, ovi neprijatelji srpskog naroda donekle su uspjeli u svojim planovima smanjujući borbenu aktivnost naroda u Srbiji. Ali i u odsustvu naših jačih snaga u Srbiji, za ovo vreme od 1941. god. do danas nije prestala da puca puška. Junačke borbe odreda u Sumadiji i Istočnoj Srbiji svjedoče o tome kao i Šumadijska brigada koja je došla koncerti prošle godine u Sandžak. Terorom nad golorukim narodom na-

ročito su se istakli oficiri ministra izbjegličke vlade Draže Mihailovića i sa njima šačica profesionalnih zlikovaca. Narod je zaista zaplašen poginjao glavu pod batinama i četničkom izdajom.

Pri našem nailasku u pojedina mjesta narod nas je veoma lepo dočekivao ali sa izvesnim strahom pitajući se: „a šta će biti ako odete, četnici će opet doći...?“ itd. Strah da ga nećemo moći zaštititi od kasnije kazne četničkih zlikovaca, a uz to nemanje vremena sa naše strane za održavanje- konferencija i zborova zbog brzih pokreta učinilo je dosta da omladina ostane pasivna ne stupajući u naše redove. I najpotrebniji uslovi za dobrovoljnu mobilizaciju, zbog prebrzih pokreta, nisu bili stvoreni.

Ali rezimirajući provedeno vreme za dva meseca na teritoriji Srbije, dobijaju se kao rezultat veliki vojnopolitički uspjesi i pored toga što smo se privremeno povukli na teritoriji Sandžaka:

1. – Tukući Njemce i Bugare dokazali smo narodu Srbije da se zaista naša vojska bori protiv okupatora za nacionalno oslobođenje. Time smo na licu mjesta opovrgli klevete o tobožnjim ustasama u našim redovima. Narod je zaista video ko se bori protiv okupatora, a ko je sa okupatorom.

2. – Razbijajući nemilosrdno nedićevske i četničke izdajnike, pokazali smo se kao prava narodna vojska koja ne trpi nikakav kompromis sa podlim izdajnicima. Narod je kroz ovu borbu video da će ubuduće imati snažnog i pravednog zaštitnika i zaštititi zemlju od dalje izdaje i zločinstva.

3. – Našim dejstvom u Srbiji poremetili smo neprijateljske planove i privukli na sebe neprijateljske snage koje su bile upućene na Sandžak i Crnu Goru, Istočnu Bosnu, Toplicu i Jablanicu. Ovo je naročito od velikog značaja jer smo stvorili potrebno vreme mladim našim jedinicama u Sandžaku, Crnoj Gori i Toplici da se učvrste ni pripreme za nove borbe, pređu u protivofanzivu i očuvaju slobodnu teritoriju.

4. – Nanosili smo velike gubitke svim neprijateljima sa kojima smo se tukli, i

5. – Razbili neprijateljsku četničko-okupatorsku propagandu i laži o našoj vojsci. I bez konferencija i zborova narod je video prave borce za slobodu i bolji život i uvidio kolika je laž i podmetanje na račun Narodnooslobodilačke vojske.

Upoređujući cifre naših i neprijateljskih gubitaka pada u oči velika razlika koju smo postigli u borbama, iako smo tehnički slabije opremljeni od protivnika. Ta velika razlika postignuta je našom hrabrošću, odlučnošću i majstorstvom u borbi kako boraca tako i rukovodilaca. Ovu ratnu veštinu moramo više usavršavati da bi izbacili iz stroja više neprijateljskih vojnika i ubrzali konačni slom fašizma, kome se bliži kraj.

Vojno-politički uspjesi su veliki. Naš boravak od dva meseca biće dragocen i za donošenje odluka našeg Vrhovnog štaba za buduće operacije u Srbiji.¹¹

¹¹ „Put slobodi“ br. 3 od 2. VIII 1944. List 5. divizije Arhiv VII, k. št. 29. dok. 5/1.

Kroz napred izloženo vidi se šta se uradilo, šta se videlo, šta se naučilo u Srbiji i koliki je značaj imao prodor i boravak Udarne grupe u Srbiji. Njihovu veličinu potpunije su videli naši borci kada su opet u leto 1944. godine došli u Srbiju. Nesumnjivo da je to imalo veliki značaj u ofanzivi Narodnooslobodilačke vojske za konačno oslobođenje Srbije.

REGISTRI

L I Č N A i m e n a

- Amstrong – englez – 99
 Atanasov – bugarski pukovnik – 70
- Bakić Mitar – 376
 Behrends – nemački general – 26
 Bošković – četnik – 144
 Broz Josip Tito – 13, 15–16, 18, 20, 84, 380
 Burić Savo – 314
 Cvetić Radomir – 73
- Dapčević Peko – 350, 376
 Drljević Savo – 43, 312
- Durđić Dušan – 145
 Đurić Ljubodrag – 43, 358
 Đurić Radosav – 138, 189
 Đurišić Pavle – 27, 34, 48, 51–52, 54, 73, 84, 87, 97
- Fajfer – nemački major – 137
 Felber Gustav Hane – 16–17, 84, 92–94, 103, 126, 143, 152, 193, 204, 259, 261, 378
- Graf Maks – 94, 143, 164
 Grozdanov Nikola – 126, 158
- Harling – nemački pukovnik – 378
 Hitler Adolf – 12, 16
- Ilić Pavle – 20, 34, 57
- Janković Milutin – 148, 153
 – Jonić – Nedićev general – 137
 – Jovanović Dimitrije – 148
 – Jovanović Radivoje – 10
 – Jovanović Savo – 269
 – Jovanović Zdravko – 10
- Kačar Sretko – 111
 – Kalabić Nikola – 73
 – Kandić Branko – 314
 – Keserović Dragutin – 97–98
 – Kesić Mirko – 243
 – Kolev – bugarski pukovnik 136
 – Kovač Jozef – 380
 – Kušić Milinko – 10
- Lazarević Svetolik – 145
 – Lukačević Vojislav – 363
- Ljotić Dimitrije – 8, 25–27
 – Ljubičić Nikola – 6
- Majsner – nemački general – 25–26
 – Matejić Ilija – 33
 – Matić Milorad – 58
 – Marković Miloš – 73–74
 – Marković Moma – 34
 – Martinović Ratko – 42

- Mihailović Dragoljub Draža — 8, 10, 13, 15, 22–28, 31, 39, 46, 58, 84, 89, 97, 129, 137, 147, 189, 193, 259, 369, 370, 383
Mijatović Ljubomir — 145
Miler Anton — 380
Milosavljević Milosav — 33, 375
Milovanović Miodrag Lune — 39, 141, 148, 204, 231
Morača Milutin — 15, 18, 33, 42
Musolini Benito — 12
- Nađ Košta — 380
Nedić Milan — 8, 24–27, 31, 48, 53, 97, 136, 259, 381, 386
Nedić Neško — 248, 352
Nešković Blagoje — 34, 310
Nikolov Asen — 58
Nojbaher — nemac — 24
Nojhauzen — nemac — 25
- Olčan Milan — 53
Ostojić Zaharije — 36–37, 251
- Pećanac Košta — 8
Popović Koča — 15
Popović Mirko — 145
Popović Sveta — 295
- Račić Dragutin — 26, 251
Raković Predrag — 99
- Redić — Nedićev pukovnik — 137, 159
— Ribar Ivo Lola — 11
- Šarajlić Abdulah — 8
— Simić Jevrem — 184
— Stamatović Jovan — 145
— Stamboldžijev — bugarski potpukovnik — 70, 103, 157, 180
- Sreder — nemački pukovnik — 94, 113, 136; 159
— Sulc — nemački potpukovnik — 144
- Todorov — bugarski potpukovnik — 103, 157, 159
— Tomić Božo — 61
— Tomić Mirko — 10
— Topalović Dragovin — 148
- Vajks Maksimilijan — 16, 93
— Vidaković Boško — 145
— Vit — nemački major — 95
— Vučković Ljubo — 33
— Vobni — nemački poručnik — 378
— Vukadinović Mirko — 118
— Vukmanović Svetozar Tempo — 21
- Zrilić Đurađ — 277
— Zivković Olga — 145

GEOGRAFSKI NAZIVI

- Ajdučko Brdo (s. kod Ivanjice) — 83, 128–129
Akmačići (s. kod Nove Varoši) — 353
Alababa (brdo kod Kosjerića) — 284
Albanija — 16, 23, 91
Aleksandrovac — 94, 97, 105, 107
Aleksići (s. kod Ivanjice) — 104, 108–109, 128, 174
- Aleksići (zaselak s. Leštanskog) — 276
— Aleksinac — 30
— Alin Potok (s. kod Cajetine) — 214, 221–222, 232, 322–323, 326
— Amzići (s. kod Nove Varoši) — 65, 74, 353
— Anatema (k. 1088 kod s. Mravinjaca) — 236, 264, 275
— Andrijevića — 14–15, 376

- Anđelin vrh (brdo kod s. Stitkova) – 200
 Anište (k. 1139 kod s. Ka-tića) – 186
 Arandjelovac – 22, 29, 293
 Arbulići (s. kod Raške) – 86, 105, 160, 166, 194
 Arilje – 29, 58, 67–68, 70 – 71, 79–80, 84, 125, 134, 136–137, 150, 186, 200, 217 – 218, 229, 323–324, 326 – 327, 352, 388
 Arsenijevići (s. kod Ivanji-ce) – 85
 Arsovići (zaselak s. Kušića) – 203
 Asanovo selo (kod Ivanjice) – 105, 163

 Ba (s. kod Valjeva) – 24 – 25
 Babajići (zaselak s. Koso-vice) – 74–75
 Babine (s. kod Pljevlja) – 36
 Babin grob (zaselak s. Mlanče) – 129
 Babino Brdo (s. kod Pljev-lja) – 41
 Bačevac (s. kod Valjeva) – 277, 283
 Bajina Bašta – 7, 41, 197, 233, 240–245, 250, 258–260, 284, 289–296, 302, 304, 307, 336, 388
 Bakalovina (s. kod Nove Varoši) – 354, 369, 372
 Balkan – 13, 16, 23, 27
 Baljevac (s. kod Raške) – 99, 110–111
 Banja (s. kod Priboja) – 15, 51–52
 Banja Koviljača – 287
 Banjska (s. kod Raške) – 127
 Bara (s. kod Rudog) – 36
 Baratovići (s. na pl. Pov-lenu) – 282
 Bare (s. kod Ušća) – 100, 107
 Bašići (s. na Jelovoj gori) – 256
 – Batkovići (s. kod Rudog) – 36, 43–44, 46, 49–50
 – Bažale (s. kod Ušća) – 137, 139, 175
 – Bedina Varoš (s. kod Iva-njice) – 143
 – Bela Crkva (s. kod Ivanji-ce) – 69, 75, 202, 204, 217
 – Bela glava (k. 1337 kod s. Jasenova) – 207, 209–210
 – Belan (kod s. Dupca) – 141
 – Bela Palanka – 28
 – Bela Reka (s. kod T. Užica) – 137, 184, 207–209, 324, 336, 349
 – Bela Stena (s. kod Raške) – 82, 86, 99, 105, 108, 112, 160, 161, 198
 – Bela Stena (k. 1482 kod s. Stitrova) – 335
 – Bela Zemlja (s. kod T. Užica) – 225
 – Bele vode (kod Palisada) – 224
 – Bele vode (na pl. Povlenu) – 268
 – Beli bor (k. 997 kod s. Ravni) – 322
 – Beli kamen (k. 900 kod s. Jevremovića) – 225
 – Beli Rzav (r.) – 336–337
 – Belobabe (s. kod Prijepo-lja) – 360, 363, 366
 – Belotić (s. kod Valjeva) – 64
 – Belotići (s. kod Požege) – 228
 – Beoci (s. kod Raške) – 104, 106
 – Beograd – 11, 16, 27–28, 69, 78, 93, 230, 280
 – Berane (Ivangrad) – 14 – 15, 249, 376, 378
 – Berlin – 26
 – Besarovina (s. kod Bajine Bašte) – 337
 – Bič (pl. kod Priboja) – 37, 40, 44, 52
 – Bijela Brda (s. kod Priboja) – 49, 51, 340
 – Bijelo Brdo (s. kod Priboja) – 46, 48–49, 55–56, 59–60, 343, 347

- Bijelo Polje – 254, 376, 386
 Eijočino brdo (k. 1321 kod Jasenova) – 72, 138, 207–208
 Biljanovac (s. kod Raške) – 94–96, 99, 105, 107–108, 111–112
 Biljeg (s. kod Rudog) – 45
 Biljevac (zaselak s. Brekova) – 219
 Biničko polje (kod Ušća) – 105
 Binići (s. kod Ušća) – 105, 112, 159, 172, 175, 194
 Bioska (s. kod T. Užica) – 238, 241–243, 300, 306, 309, 336
 Bistrica (s. kod Nove Varoši) – 335
 Bišćevići (s. kod Rudog) – 45
 Bjelica (r.) – 145, 153–155
 Bjelimići (s. kod Kalinovika) – 34
 Bjelovac (k. 950 kod s. Sirogojna) – 65, 322, 326
 Bjeluša (s. kod Arilja) – 68, 71, 182, 218–219
 Bjelušina (s. kod Priboja) – 59
 Bjeljovina (s. kod Rudog) – 44
 Blagaje (kod Arilja) – 229
 Blagojevići (s. na Jelovoj gori) – 246, 275
 Bobija (k. 696 kod Kosjerića) – 228
 Bogutovac (s. kod Kraljeva) – 142, 150, 152
 Bojevo brdo (k. 1748 kod Duge Poljane) – 178
 Bojovići (s. kod Sjenice) – 68, 135, 166, 185
 Boljanići (s. kod Pljevlja) – 43, 62
 Boljenovac (brdo kod Pljevlja) – 35
 Bor – 23, 27, 92
 Borak (kod s. Ražane) – 236
 Borike (s. kod Ušća) – 101–102, 119, 131
 – Borkovo (s. kod Ušća) – 105, 170, 175, 179, 182
 – Borovac (s. kod Ušća) – 106, 118, 132
 – Borova Glava (s. na pl. Zlatiboru) – 62
 – Borova glava (k. 1147 na pl. Zlatiboru) – 41, 54, 66, 87, 207, 315–318, 346
 – Borova strana (trig. 1246 na pl. Čemernu) – 141, 144
 – Borovci (s. kod Ušća) – 102, 104
 – Borovnjak (trig. 1274 na Povlenu) – 268
 – Bosanska Krajina – 12, 33
 – Bošnjaci (s. kod Požege) – 228
 – Božac (trig. 1282 kod Ivanice) – 104
 – Božežići (s. kod Sjenice) – 68, 208, 353
 – Božići (s. kod Ušća) – 102
 – Božovići (s. kod Ušća) – 106, 120, 121, 175
 – Brajići (s. kod G. Milanovca) – 261
 – Brančić (s. kod Brodareva) – 361, 363–364
 – Branešći (s. kod Cajetine) – 224, 242
 – Branova glava (k. 930 kod s. Bioske) – 244
 – Bratinovići (s. kod Požege) – 228
 – Bratljevo (s. kod Ivanjice) – 75, 79, 135, 166, 194, 198
 – Bratunac (s.) – 11, 197
 – Brđane (s. kod Kokinog Broda) – 72, 207
 – Brekovo (s. kod Arilja) – 71, 85, 98, 219, 323, 326
 – Bresnik (s. kod Kraljeva) – 139, 188
 – Brestovac (s. kod Duge Poljane) – 136, 196, 198
 – Brezova (s. kod Ušća) – 102, 106, 116, 134, 140
 – Brezova (s. kod Ivanjice) – 183, 186, 202, 204

- Brezovac (s. kod Priboja) – 48, 50, 54, 62–63, 66, 344–345, 347
 Brezovica (s. kod Valjeva) – 268
 Brezov laz (kod s. Propijevnice) – 141
 Briježđe (s. kod Valjeva) – 270
 Brkovići (s. kod Ivanjice) – 128
 Brnjaci (s. kod Duge Poljane) – 134
 Brodarevo – 50, 254, 345, 351, 358, 360, 362–369, 371–375, 378
 Brus – 29
 Brusnik (s. kod Raške) – 68, 82, 84, 127, 160–161, 173, 175, 194
 Brvenica (s. kod Raške) – 104, 106–108, 112
 Brvine (s. kod Brodareva) – 375
 Buar (s. kod T. Užica) – 105
 Buče (s. kod Ušća) – 101, 105
 Bučje (s. kod Pljevlja) – 35
 Budimlija (s. kod Priboja) – 46, 55, 60
 Budoželja (s. kod Ivanjice) – 67, 74–75, 83, 85, 101, 103–104, 113, 123, 140, 186, 193
 Bugarska – 21, 23
 Bugojno – 14
 Bukovi (pl.) – 270, 280–283, 285
 Bukovik (s. kod Sjenice) – 208
 Bukovik (trig. 977 kod s. Stapara) – 240
 Bukulja (pl.) – 22
 Bukurešt – 195
 Bulatovići (s. kod Nove Varoši) – 354, 361, 369–370, 372
 Bunići (s. kod Ušća) – 101, 105
 Burađa (s. kod Arilja) – 62, 65, 71–72
 – Burma (brdo kod s. Rogачice) – 282
 – Butkovo (s. kod Ivanjice) – 74, 161
 – Bzovik (s. kod Ušća) – 83, 102, 105–106, 120, 127, 134–135, 159, 162–163, 169, 181
 – Caparde – 251
 – Cerana (brdo kod s. Kaone) – 145
 – Cerenje (s. kod Raške) – 131
 – Cerje (trig. 913 kod s. Varde) – 257, 264
 – Cerovo (k. 898 kod s. Mušveta) – 222
 – Cigla (s. kod Priboja) – 49, 51, 61, 66
 – Cikote (s. kod Priboja) – 39, 45
 – Crgoljevo brdo (k. 734 kod Priboja) – 37
 – Crna bara (kod s. Mečke) – 142
 – Crna Gora – 12–15, 17–20, 53, 354, 372–374, 380, 386–388
 – Crna Reka (s. kod Ivanjice) – 132, 157
 – Crna stena (k. 1211 kod s. Brezove) – 183, 185, 217
 – Crna Trava (predeo) – 9, 22
 – Crni Rzav (r.) – 340, 344–345, 347
 – Crni vrh (k. 1142 kod Priboja) – 51–52
 – Crni vrh (k. 1122 na pl. Černernu) – 141–142
 – Crni vrh (k. 1028 kod s. Draglice) – 66
 – Crni vrh (k. 739 kod s. Brvenice) – 112
 – Crni vrh (k. 1200 kod s. Ljubiša) – 210–211
 – Crni vrh (k. 989 kod Pribojat) – 51, 224
 – Crni vrh (k. 1269 kod s. Bakalovine) – 354
 – Crni vrh (k. 1288 na pl. Ziataru) – 354
 – Crnogorsko primorje – 13

- Crnokosa (pl.) – 228, 232
 Crno Vrelo (na pl. Zlataru) – 354
 Crnugovići (s. kod Rudog) 37, 43, 46
 Crnuzi (s. kod Priboja) – 51–52
 Crnjensko brdo (kod Ivanjice) – 147
 Certenj (s. kod Raške) – 86, 127, 164
 Crvena gora (k. 1200 kod s. Kušica) – 69, 76–77, 188, 203
 Crvene stene (na pl. Povlenu) – 276
 Crvene stijene (na pl. Jadovniku) – 364, 367
 Crveni Breg (s. kod Valjeva) – 264, 268–270, 272, 277, 282, 287, 292, 294–295
 Crveno prlo (k. 1056 kod s. Sedobre) – 362
 Cukavci (zaselak s. Ljubiša) – 210
 Cvetići (zaselak s. Kačera) – 223, 242–244
 Cvrkote (s. kod Priboja) – 63
- Cačak – 7, 22, 28, 64, 69, 71, 78, 84, 97, 136, 143, 150, 155, 185, 280
 Cajetina – 41, 49, 55, 62, 209, 214, 221–222, 292–297, 300, 308, 315–316, 346, 350
 Cajniče – 33, 35–40, 42, 44, 46, 55, 62
 Cakor (pl.) – 156
 Calja (zaselak s. Mlanče) – 175
 Čečina (s. kod Ušća) – 82, 99, 102, 104, 109–110, 159, 163, 166, 170, 172–173, 175
 Celebić (s. kod Foče) – 18
 Celepi (s. kod Ušća) – 106, 108, 113, 115
 Celo (trig. 1052 kod Ušća) – 115
 Cemernica (pl.) – 86, 98, 200
- Čemerno (pl.) – 129, 139, 141, 188
 – Cepljevac (k. 1221 na pl. Tari) – 309, 336
 – Češalj (k. 1383 kod s. Katića) – 185–186
 – Cetanica (brdo kod s. Karaule) – 358–359
 – Cigota (pl.) – 222, 372, 374, 377
 – Ciker (trig. 1113 kod s. Mravinjaca) – 236, 264
 – Čitluk (s. kod Priboja) – 52
 – Cubrica (brdo kod s. Krčmara) – 270
 – Cuka (k. 1039 kod s. Paskaša) – 174
 – Cukara (brdo kod s. Kaone) – 145
 – Cukavci (s. kod Kosjerića) – 233
 – Cumići (s. kod Cajetine) – 225, 318
 – Cumski vrh (brdo kod s. Cumića) – 222, 323
- Cava (k. 1098 kod s. Đakova) – 180, 188
 – Cavil (k. 1018 kod Palisada) – 224
 – Cebići (s. kod Valjeva) – 236, 255, 282, 284, 290, 292, 295
 – Corovići (zaselak s. Kačera) – 223
- Dalmacija – 13
 – Danilovići (s. kod Ivanjice) – 76
 – Daretin (s. kod Ivanjice) – 69, 72, 74
 – Darosava (s. Partizani) – 21–22
 – Debeli Jasen (s. kod Ivanjice) – 141, 152, 169, 171, 175
 – Debelo brdo (k. 839 kod Ivanjice) – 83, 85
 – Debelo brdo (kod s. Drvenice) – 112

- Debelo brdo (na Povlenu) – 257, 259, 268, 270–272
 Debelja (s. kod Sjenice) – 68
 Dečevo (s. kod Brodareva) – 361, 363
 Dedeveci (s. kod Kraljeva) – 98, 129
 Despotovica (s. kod Ušća) – 82, 99, 101, 105, 135, 137, 143
 Detelin (trig. 1325 na pl. Tari) – 337
 Divci (s. kod Prijepolja) – 364
 Divizija (k. 1107 kod s. Kušića) – 203
 Dobrače (s. kod Arilja) – 67, 80–81, 85, 217–218
 Dobra Voda (s. kod Pljevlja) – 35
 Dobre Strane (s. kod Ušća) – 106, 171
 Dobri Do (s. kod Ivanjice) – 68, 74–75, 101, 109, 128, 132, 166, 169, 173, 193–194
 Dobrinja (s. kod Požege) – 287
 Dobrinja (s. kod Bijelog Polja) – 376
 Dobrodo (Lunovo selo kod T. Užica) – 230, 232, 235
 Dobrodol (s. kod Rudog) – 45
 Dobro polje (na pl. Tari) 309, 336
 Dobroselica (s. na Zlatiboru) – 54, 62, 65–66, 87, 343, 349–350, 356
 Dobrun (s. kod Višegrada) – 15, 46, 48, 50, 67, 337, 340, 345–346
 Dojčići (s. kod Raške) – 82
 Dolac (s. kod Novog Pazara) – 102, 106, 113, 116, 118, 126
 Dolovi (zaselak s. Visoke) – 71, 210
 Donja Gladnica (s. kod Ušća) – 105
 – Donja Jablanica (s. na Zlatiboru) – 62, 65, 340, 343, 347, 349
 – Donja Kruščica (s. kod Arilja) – 219
 – Donje Krče (s. kod Pljevlja) – 35
 – Donje Rzinje (s. kod Ivanjice) – 67, 143
 – Donji Dubac (s. kod Ivanjice) – 142–144
 – Donji Goračići (s. kod Sjenice) – 358
 – Donji Perišići (s. kod Ušća) – 159
 – Donji Stranjani (s. kod Brodareva) – 368
 – Dragačevo (predeo) – 98, 129, 135, 143, 144–146, 148–155, 166, 175, 355, 386
 – Draglica (s. na Zlatiboru) – 54, 62, 65, 72, 346
 – Dragojlovići (s. kod Ušća) – 120, 166
 – Dramnići (s. kod Raške) – 132, 134, 178, 196, 198
 – Draškovići (s. kod Arilja) – 200, 207, 326, 336
 – Draževina (s. kod Priboja) – 54, 61
 – Dražinići (s. kod Ušća) – 101, 105, 118, 120, 121, 156
 – Drenova (s. kod T. Užica) – 65, 212, 214, 216
 – Drenova (s. kod Prijepolja) – 363
 – Drenovački kik (na pl. Bukovima) – 233, 292
 – Drenovci (s. kod Kosjerića) – 236, 280, 234
 – Drežnica (s. kod Mostara) – 141
 – Drežnik (s. kod T. Užica) 41, 228, 230, 298
 – Drijetanj (s. kod T. Užica) – 222, 250
 – Drina (r.) – 14–15, 18, 21, 34, 251
 – Drinjača (s.) – 11, 197, 251, 254
 – Drmanovići (s. kod Nove Varoši) – 351, 353–354

- Družetići (s. kod Kosjerića) – 236, 288
Dub (s. kod T. Užica) – 197, 239, 247, 250, 257, 260, 298–299, 337
Dubac (s. kod Rudog) – 44
Duboko (s. kod T. Užica) – 297
Dubrava (s. kod Ivanjice) – 75, 89
Dučilova varda (trig, 1295 kod Rudog) – 46
Duga Poljana – 27, 97, 127, 134, 156, 173, 183, 185, 198
Dugovječa (s. kod Rudog) – 45
Dunav (r.) – 12, 16, 23
Durinovići (s. kod Nove Varoši) – 353
- Đakovo (s. kod Ušća) – 132, 139–140, 151, 163, 179
Đavo (k. 1170 kod s. Ljubiša) – 211–212, 216
Đedovac (brdo kod s. Ljubiša) – 212, 216
Đokići (zaselak s. Kosovice) – 74
Đopići (s. kod Ivanjice) – 128, 159, 194
Đopičko brdo (kod s. Đopića) – 160
Đurđići (zaselak s. Gleđice) – 201
Đurići (zaselak s. Bioske) – 244
Đurići (zaselak s. Rajevca) – 337
Durinovići (s. kod Nove Varoši) – 369
Đurovića brdo (kod s. Bojovića) – 198
- Evropa – 18–19
Erci (s. kod Ušća) – 102, 106, 113, 120, 180
- Fakovići (s.)
Fiulj (k. 1323 kod s. Sopotnice) – 365
Fiulj (k. 982 kod s. Stranjana) – 376
- Foča – 14, 18, 33–34, 42–43, 50
– Fojnica – 14
– Francuska – 7
- Gaj (zaselak s. Šljivovice) – 226
– Galovići (s. kod Kosjerića) – 285
– Garina (s. kod Ušća) – 139, 170
– Gavran (k. 1453 na pl. Tari) – 306, 336
– Gizdavići (s. kod Ušća) – 105, 127, 159
– Gladnice (s. kod Ušća) – 101
- Glavica (k. 1006 kod s. Jablanice) – 340
– Glavica (k. 839 kod s. Sarenika) – 80, 217–219
– Glavica (k. 732 kod s. Rudnog) – 105
– Glavica (k. 1010 kod s. Kosovice) – 190
– Glavica (k. 1051 na pl. Pavlenu) – 276
– Glavica (k. 1202 kod s. Ojkovice) – 207
– Glavoč (s. kod Ušća) – 139, 175
– Gleđica (s. kod Sjenice) – 67–68, 74, 84, 161, 183, 201–202
– Glibovi (s. kod Ušća) – 105, 127
– Gliječ (s. kod Ivanjice) – 76
– Glog (k. 1169 kod s. Katića) – 185–186
– Glumač (s. kod Požege) – 155
– Gmizovića Čuprija (s. kod Partizanskih Voda) – 355
– Gnjivac (brdo kod s. Zareva) – 110
– Godečevo (s. kod Kosjerića) – 235
– Godljeva (s. kod Kosjerića) – 285

- Gojčevica (brdo na pl. Bukovima) – 270, 272, 277
 Gola glava (k. 1174 kod s. Kremne) – 341
 Goleš (trig. 1014 kod Priboja) – 60
 Goleša (s. kod Rudog) – 37, 43–44
 Golija (pl.) – 69, 77, 127, 134, 175, 256, 315, 352, 377, 386. 388
 Golo brdo (trig. 1627 na pl. Zlataru) – 351, 354, 359, 369, 371–372
 Golombiš (k. 1151 kod s. Draglice) – 356
 Golubac (s. kod Valjeva) – 270
 Goljovići (s. kod Ušća) – 109
 Goračići (s. kod Guče) – 148
 Goračići (s. kod Sjenice) – 358, 371
 Goražde – 14, 33, 42
 Gorjani (s. kod T. Užica) – 230–231
 Gornja Gladnica (s. kod Ušća) – 105
 Gornja Jablanica (s. na Zlatiboru) – 54, 62, 65, 340, 343, 349
 Gornja Kravarica (s. na Povlenu) – 268
 Gornje Krče (s. kod Pljevića) – 35, 43
 Gornje Rzinje (s. kod Ivanjice) – 67
 Gornje Zarče (s. kod Ušća) – 115
 Gornji Dubac (s. kod Ivanjice) – 142, 145, 169, 171, 195
 Gornji Goračići (s. kod Sjenice) – 358
 Gornji Gradac (s. kod Raške) – 101, 112
 Gornji Ljubiš (s. kod T. Užica) – 63, 349
 Gornji Milanovac – 7, 55
 Gornji Perišići (s. kod Ušća) – 159
 – Gornji Stranjani (s. kod Brodareva) – 368
 – Gornji Vakuf – 14
 – Gostilje (s. kod T. Užica) – 62–63, 210, 212, 221, 324
 – Gotovuša (s. kod Pljevlja) – 35, 40, 62
 – Grab (kod Kadinjače) – 241, 244, 246
 – Grabovica (s. kod Gornjeg Milanovca) – 22
 – Grabovik (s. kod Raške) – 101, 105, 112
 – Grabovnica (s. kod Brodareva) – 368
 – Grad (k. 926 kod Priboja) – 52
 – Gradac (s. kod Raške) – 68, 105, 126–127, 134, 161
 – Gradac (k. 829 kod s. Sedobre) – 362
 – Gradina (pl. kod Pljevlja) – 35
 – Gradina (s. kod Ušća) – 132, 143
 – Gradina (k. 1146 kod s. Šavova) – 170
 – Gradina (k. 1221 kod s. Binića) – 178
 – Gradina (k. 1165 kod s. Katića) – 185–186
 – Gradina (k. 767 kod s. Bisoske) – 240
 – Gradina (k. 789 na Crnokosi) – 230, 233
 – Gradina (k. 759 kod s. Ribševine) – 233
 – Gradina (k. 666 kod s. Stajpara) – 240, 303
 – Gradina (k. 1140 kod s. Sarenika) – 217, 219
 – Građevina (zaselak s. Požbrda) – 95, 111
 – Granica (s. kod Pljevlja) – 35
 – Granica (s. kod Požege) – 230
 – Granica (k. 787 na Crnokosi) – 228, 230, 233
 – Granje (s. kod Priboja) – 46, 51

- Grbici (s. kod Ivanjice) - 85
- Grčka - 7, 12, 16-17, 23, 31, 91
- Grebačevići (zaselak s. Bioske) - 241
- Gredica (kod s. Bioske) - 244
- Gredina (trig. 1003 kod s. Makovišta) - 275
- Grivin (s. kod Rudog) - 44
- Grivska (s. kod Arilja) - 218-219
- Grobnica (s. kod Brodareva) - 375-376
- Grmov biljeg (trig. 1215 kod s. Kušica) - 69, 76, 188
- Gruda (trig. 1140 kod s. Semegnjeva) - 317, 340, 343-344
- Guberevac (s. kod Ivanjice) - 150, 153, 169
- Guča - 76, 81, 148, 150-153, 169, 185
- Gujanička Mala (zaselak s. Radijevića) - 353
- Gumeševac (zaselak s. Presjeke) - 202
- Gumnište (trig. 1108 kod s. Jablanice) - 344, 347
- Gusinje - 156
- Gušterica (s. kod Ušća) - 140
- Gušterica (brdo kod s. Semegujeva) - 340
- Guzonje (s. kod Ušća) - 164
- Gvozd (s. kod Prijepolja) - 358, 360, 371
- Gvozdac (k. 1456 kod s. Radine Vode) - 141
- Gvozenovići (s. kod Ušća) - 104

- Halinovići (s. kod Sjenice) - 354, 369
- Hanška kosa (trig. 918 kod Priboja) - 53
- Huseinova ravan (k. 1075 kod Rudog) - 46, 60

- Ibar (r.) - 20-21, 28, 34, 48-49, 57-59, 75, 84, 91 - 122, 128-135, 137, 140 - 147, 152, 166, 188-189, 194-196, 357, 377, 382, 385-386, 388
- Ignjatovići (s. na Jelovoj gori) - 246
- Ilinčići (s. kod Ivanjice) - 129, 193
- istočna Bosna - 11,13-17, 19, 21, 36, 288
- Italija - 12-14, 16, 18
- Ivanovići (s. na Jelovoj gori) - 246
- Ivanje (s. kod Prijepolja) - 364
- Ivanješevića brdo (kod s. Sarenika) - 80
- Ivanjica - 58, 67-68, 70-71, 75-77, 84-90, 95, 97, 99-103, 108, 113, 125, 134, 137, 164, 169, 173, 182, 184, 188, 193-195, 200-201, 320-326, 386
- Ivica (k. 1328 ia pl. Tari) - 309, 337
- Izbica (s. kod Ušća) - 105
- Izubra (k. 1098 kod s. Mitića) - 166

- Jablanica (s. na pl. Zlatiboru) - 49-50
- Jablanica (predeo) - 9, 21-22, 49, 92, 99, 378, 389
- Jabučevlje (brdo kod Ušća) - 108, 113
- Jačimluk (zaselak s. Kačera) - 223, 226
- Jačovići (s. kod Ušća) - 161
- Jadovnik (pl.) - 352, 359, 363-365, 368, 371-373
- Jadranska obala - 13
- Jagodići (zaselak s. Zarožja) - 258
- Jagonjci (zaselak s. Sarenika) - 219
- Jakalj (s. na Jelovoj gori) - 247, 255, 258, 264, 283-284, 295

- Jakubov Grob (s. kod Pljevalja) – 41
 Jankov kamen (trig. 1833 na Goliji) – 136
 Jankov vrh (k. 1493 na pl. Javoru) – 199
 Janjići (s. kod Priboja) – 51, 60
 Jarandol (s. kod Ušća) – 107, 110–112
 Jarčevo brdo (trig. 980 kod Kadinjače) – 301
 Jasenovac (trig. 1045 kod s. Lestanskog) – 267, 293
 Jasenovica (s. kod Duge Poljane) – 134–136, 166, 183, 196
 Jasenovno (s. kod T. Užica) – 67, 71–72, 137, 183–184, 207
 Jasikovica (s. kod Bajine Bašte) 244, 301
 Jastrebar (trig. 796 kod s. Kaone) – 153
 Javor (pl. kod Ivanjice) – 11, 57, 68, 72, 77, 101, 194–195, 352, 377, 388
 Javor (žand. st.) – 196
 Javor (k. 812 kod s. Gornjeg Dupca) – 154
 Javorje (trig. 1486 kod Rudog) – 43
 Javorovica (trig. 1363 kod s. Kotlova) – 160
 Ječmište (k. 1005 kod s. Despotovice) – 128–129, 140, 143, 181
 Jeftovići (zaselak* s. Crvenog Brega) – 270
 Jeftovići (zaselak s. Rajevca) – 337
 Jelena poljana (kod s. Miliča) – 175, 180
 Jelenska kosa (k. 1023 na pl. Tari) – 337
 Jelica (pl. – 147
 Jelova gora (pl.) – 221, 292
 Jelovik (s. na Jelovoj gori) – 247, 255, 283. 286. 295
- Jeselevci ^v(k. 1136 kod s. Pinića) – 178
 – Jevremovići (s. kod Čajetine) – 224–225
 – Jevtovići (s. na Jelovoj gori) – 246–247
 – Jezdina (s. kod Ivanjice) – 150
 – Ježevica (s. kod Požege) – 228
 – Jokina Čuprija (s. kod Partizanskih Voda) – 355
 – Jokovići (s. kod Raške) – 101, 105
 – Jošanica (r.) – 107
 – Jošanička Banja – 79, 94, 103, 109
 – Jovančićevići (zaselak na Jelovoj Gori) – 295
 – Jugovo (s. kod Pljevlja – 35
 – Južna Morava (r.) – 22, 28
- Kačer (s. kod T. Užica) – 41, 223
 – Kačevo (s. kod Prijepolja) – 360
 – Kadina glava (k. 1013 kod s. Pšanika) – 300–301
 – Kadina stena (k. 1292 kod s. Kušića) – 202
 – Kadinjača (brdo kod T. Užica) – 239, 246, 250, 295, 299, 386
 – Kairo – 25
 – Kalenić (s. kod Požege) – 235
 – Kalinovik – 18, 33–34, 42
 – Kaluđerovići (s. kod Pljevlja) – 35, 37, 44
 – Kaluđerske Bare (s. na pl. Tari) – 239, 301, 307, 336–337
 – Kaluševići (s. kod Ivanjice) – 76–77, 189
 – Kamena gora (kod Pljevlja) – 50
 – Kamenica (s. kod Valjeva) – 29
 – Kamenica s. kod Užica) – 230

- Kamenska (s. kod Ušća) – 120, 121
- Kamenjani (s. kod Ušća) – 102, 113, 116
- Kanje (s. kod Bijelog Polja) – 376
- Kaona (s. kod Kraljeva) – 129, 144–146, 148, 150, 171
- Karalići (s. kod Raške) – 160
- Karan (s. kod T. Užica) – 235, 297
- Karanovac (k. 1165 kod s. Draglice) – 349, 356
- Karanovo brdo (k. 1055 kod s. Draglice) – 356
- Karaula (s. kod Sjenice) – 352, 358–359, 365, 372
- Karaula (k. 1132 na pl. Tari) – 337
- Kasidol – s. kod Rudog) – 37, 52
- Katići (s. kod Ivanjice) – 69, 72, 86, 98, 182–185, 200–202, 204, 349, 352
- Katušnica (r.) – 212, 214, 322
- Kladnica (s. kod Sjenice) – 68–69
- Klekovića (k. 1365 kod Ivanjice) – 104, 194
- Klekovo (s. kod Arilja) – 183–184, 218
- Klekov vis (trig. 1357 kod s. Katića) – 186
- Klepani (zaselak s. Šarenika) – 79
- Klisura (s. kod Arilja) – 78, 219
- Kljunačka glava (k. 1082 kod s. Jablanice) – 344, 347
- Kljunovići (s. kod Ušća) – 118
- Kneževići (s. kod Guče) – 153
- Kneževići (s. kod Čajetine) – 223
- Kobilja glava (kod s. Ribnice) – 54
- Kojinovići (zaselak s. Dobrog Dola) – 109
- Kokin Brod – 29, 62, 65, 71, 207, 210–211, 218–219, 322, 336, 346, 349, 359
- Kolašin – 14, 376
- Kolovoz (k. 934 kod Ivanjice) – 83
- Komadine (s. kod Ivanjice) – 67, 69–70, 74, 78, 129, 161, 194, 201
- Komadine (s. kod Brodareva) – 375
- Komarani (s. kod Prijepolja) – 50, 351, 353
- Komarić (s. kod Valjeva) – 64
- Komarište (k. 1217 kod Duge Poljane) – 178
- Končulići (s. kod Raške) – 136
- Konder (s. na Jelovoj gori) – 246, 256, 258, 293
- Konjska Reka (s. na pl. Tari) – 237
- Konjuša (s. kod Valjeva) – 64
- Kopaonik (pl.) – 28, 98–99, 349, 357, 377
- Koprivna (s. kod Brodareva) – 366
- Koritnik (s. kod Ušća) – 105, 134, 159, 198
- Korjeni (s. kod Raške) – 101–102, 118
- Korlaće (s. kod Ušća) – 107
- Kosa (brdo kod s. Bultovića) – 370
- Kosatica (s. kod Prijepolja) – 355, 362
- Kosice (kod s. Mravinjaca) – 277
- Kosjerići – 29, 55, 248–252, 256, 259–280, 283
- Kosmaj (pl.) – 22
- Kosovica (s. kod Ivanjice) – 67, 74, 193, 201
- Kosovo i Metohija – 21, 30, 91
- Kosovska Mitrovica – 91

- Kostojevići (s. kod Bajine Bašte) – 248, 260, 283, 285, 293
- Kosurići (s. kod Ušća) – 102, 105, 115–116, 118
- Koševina (s. kod Prijepolja) – 360
- Koševina (trig. 863 kod Prijepolja) – 361
- Kotlovi (s. kod Ušća) – 160
- Kotraža (s. kod Arilja) – 73
- Kovačevići (s. kod Ušća) – 128, 172–173
- Koviljača (k. 1108 na pl. Tari) – 310
- Kozarevina (s. kod Foče) – 34
- Kragujevac – 28, 64
- Krajnje brdo (k. 857 kod s. Gradca) – 105
- Kraljeva Voda (Partizanske Vode) – 221
- Kraljevo – 27–28, 64, 71, 85, 91–92, 97, 108, 113, 126, 144, 150, 154, 171, 193, 259
- Kraljevo brdo (trig. 903 kod s. Mravinjaca) – 288
- Kralji (s. kod Ušća) – 102, 105, 116, 118
- Krdžići (s. kod Ušća) – 113
- Kremne (s. kod T. Užica) – 64, 224, 239, 242, 300–301, 309, 336–337, 386
- Krivača (s. kod Ivanjice) – 144, 175, 181
- Kriva Reka (s. kod T. Užica) – 221, 232
- Krljani (s. kod Ušća) – 159, 181
- Krmeljaš (k. 855 kod Priboja) – 53
- Krnda (k. 781 kod s. Bioske) – 242
- Krnjača (s. kod Pljevlja) – 35, 40
- Krstići (s. kod Valjeva) – 277
- Krstovo brdo (kod s. Leštanskog) – 267
- Krupanj – 7, 28
- Kruščica (s. kod Arilja) – 186, 218
- Kruševac – 29, 71
- Kruševica (s. kod Raške) – 101, 105, 110–111
- Kučevo – 64
- Kućani (s. kod Kokinog Broda) – 62, 68, 71, 207, 346
- Kukalj (k. 1103 kod s. Mravinjaca) – 264
- Kukavica (brdo kod Ušća) – 95, 109, 113–114
- Kulada (k. 1056 kod Nove Varoši) – 355
- Kulina (zaselak s. Bioske) – 239
- Kulizino (s. kod Raške) – 84, 134, 196, 198
- Kumanica (s. kod Ušća) – 74, 185, 189, 198, 201
- Kurići (s. kod Ušća) – 107
- Kuršumlja – 28, 94
- Kušići (s.) – 67–68, 74, 83, 164, 173, 183–185, 189, 198, 200–202, 386
- Lanište (k. 893 kod s. Bijelog Brda) – 60
- Lastra (kod Valjeva) – 279
- Latvica (s. kod Arilja) – 219
- Lazi (s. kod Ušća) – 120, 121, 164, 170
- Lazići (zaselak s. Rajevca) – 337
- Lebane – 28
- Lekići (zaselak s. Kačera) – 223
- Lekina strana (kod s. Bzovika) – 175
- Lelići (s. kod T. Užica) – 230
- Leposavići (s. kod Ivanjice) – 74–75, 183, 198, 201
- Lepovići (s. Sjenice) – 200
- Leskovac – 27–28

- Leskovica (s. kod Ušća) – 105, 180
- Leskovica (s. kod Valjeva) – 26, 257
- Leskov vis (k. 1110 kod s. Semegnjeva) – 341
- Lešovići (s. kod Kokinog Broda) – 72, 208
- Leštansko (s. kod Bajine Bašte) – 258, 278, 293
- Ličina (k. 1067 kod s. Jablanice) – 345
- Lim (r.) – 14–15, 19–21, 27, 34–40, 90, 92, 102–106, 109, 122, 340, 352, 361, 364, 377, 382, 386, 388
- Lipa ravan (kod s. Mravinjaca) – 279, 293
- Lisa (s. kod Ivanjice) – 69, 75, 84
- Lisičina (s. kod Pljevlja) – 41
- Lisičina (k. 1067 kod s. Jablanice) – 54, 340, 347
- Lisjačke livade – kod s. Grivske) – 219
- Lisja strana (kod Pljevlja) – 35
- Livada (s. kod Ivanjice) – 103
- Lokva (k. 897 kod Ivanjice) – 83
- Lopatnica (s. kod Kraljeva) – 100
- Loznica – 7, 28, 157
- Loznica (s. kod Ivanjice) – 150
- Lozno (s. kod Ušća) – 106, 109, 116
- Lucane (s. kod Kokinog Broda) – 207
- Lučice (s. kod Ušća) – 109, 112
- Lučko brdo (k. 1009 kod s. Mečke) – 142, 171
- Lukavica (brdo kod s. Gornjeg Dupca) – 154
- Luke (s. kod Ivanjice) – 142
- Lukića vrhovi (kod s. Brekova) – 219
- Lukovići (s. kod Sjenice) – 198, 201
- Lukovik (k. 865 kod Ušća) – 95, 104, 110–111
- Lupoglav (k. 1201 kod s. Bratljeva) – 77, 190
- Lupoglav (k. 1092 kod s. Jablanice) – 345, 347
- Lupoglav (k. 1141 kod s. Rudina) – 316, 319
- Ljubanje (s. kod T. Užica) – 224, 232
- Ljubča reka – 79
- Ljubiš (s. kod T. Užica) – 15, 54, 62, 66, 135, 185, 200, 207, 322, 346
- Ljubišnica (r.) – 210–211
- Ljubovija – 197, 251, 262
- Ljuta kruška (k. 576 kod s. Viče) – 152
- Ljutica (s. kod Kosjerića) – 271
- Ljuto polje (na pl. Tari) – 336
- Macuta (s. kod Priboja) – 46, 51
- Mače (s. kod Ivanjice) – 183–185
- Mačkat (s. kod T. Užica) – 221, 223, 298, 318
- Mađarska – 93
- Magleš (pl.) – 285, 288, 290
- Maglić (s. kod Kraljeva) – 152
- Majdanpek – 23
- Majstorovići (s.) –
- Makedonija – 9, 12, 15, 21, 28
- Makovište (s. kod Kosjerića) – 268, 284
- Mala Kasaba (s. kod Vlasenice) – 251
- Malića brdo (k. 907 kod s. Bioske) – 383
- Malinjak (brdo kod s. Đakova) – 163
- Malo Polje (s. na Zlatiboru) – 54, 340

- Maljen (pl.) – 196, 262, 280, 386
 Mana (s. kod Ivanjice) – 67, 74–75
 Manastir Studenica – 102–103, 106, 109, 119, 132, 152, 188
 Mandin grob (k. 851 kod s. Ribaševine) – 233
 Mangura (s. kod Nove Varoši) – 345–355
 Margarita (na pl. Goliji) – 136, 172
 Marinkovići (s. kod Ušća) – 105–106, 121, 164, 169, 180
 Markov do (kod s. Draglice) – 346
 Maskova (s. kod Ivanjice) – 69, 72, 87, 203, 352
 Maskova kosa (k. 1063 kod s. Maskove) – 217
 Matići (zaselak s. Manovišta) – 284
 Matovići (s. kod Ušća) – 109, 116, 118–119
 Mecelova (trig. 1139 kod Rudog) – 43
 Mečke (s. kod Ivanjice) – 141, 144, 151, 170
 Medvednik (pl.) – 196, 256, 262
 Medveđe brdo (k. 1381 kod s. Draglice) – 356
 Međane (s. na pl. Zlataru) – 359
 Međedova leska (k. 1012 na pl. Tari) – 310
 Međugorje (s. kod Nove Varoši) – 355
 Međurečje (s. kod Rudog) – 36, 44
 Međurečje (s. kod Ivanjice) – 69, 72, 147, 173, 189, 193, 202
 Menica (s. kod Rudog) – 43
 Merica (k. 1477 na pl. Zlataru) – 361, 369–371
 Metalica (k. 827 kod Ušća) – 95, 104, 188
 – Metaljka (k. 981 na pl. Tari) – 306
 – Metaljka (kod Arilja) – 219
 – Metohija – 15
 – Mijovići (s. kod Ivanjice) – 131
 – Milatovići (s. kod čačka) – 146
 – Milekići (s. na pl. Tari) – 310
 – Mileševo (manastir) – 360
 – Milića brdo (kod s. Drežnika) – 230
 – Milići (s. kod Ušća) – 101–102, 116, 119, 129, 151, 170, 179, 185–186, 193
 – Milići (s. kod Vlasenice) – 204
 – Milički krst (k. 1441 kod s. Milića) – 174, 178–180
 – Miloševac (na pl. Tari) – 306, 336–337
 < u. – Milošev Dol (s. kod Sjenice) – 358, 365
 – Miljakovina (s. kod Požege) – 232–233
 – Mioče (s. kod Priboja) – 36–37, 39–40, 46, 48
 – Mionica (s. kod Valjeva) – 29, 64, 271
 – Mirilovac (k. 1372 kod s. Despotovice) – 119, 126–127, 174
 – Miševići (s. kod Sjenice) – 354, 369
 – Miškovići (s. kod Valjeva) – 272
 – Mištar (s. kod čajniča) – 42
 – Mitrašinovići (zaselak s. Bioske) – 242, 244, 383
 – Mitrovac (k. 1089 na pl. Tari) – 337
 – Mladenovac – 64
 – Mlanča (s. kod Ivanjice) – 103, 109, 129, 139, 169–170, 173, 181, 193
 – Močiocci (s. kod T. Užica) – 71–72, 135, 193, 200, 208–209, 355, 336

- Mokra Gora (s. kod T. U-
žica) – 50, 58, 67, 69–70,
93, 306, 336–337, 340
- Mokronoge (s. kod Priboja)
– 52
- Moravica (r.) – 68, 70,
79–81, 160–169, 172, 174,
180–192, 198, 200–201
- Mramor (k. 1220 kod s. O-
boraka) – 119
- Mramor (brdo kod s. Ko-
satice) – 362
- Mratišići (s. kod Valjeva)
– 271–272
- Mravinjci (s. kod Valjeva)
– 256–270, 272–278, 280,
284, 287, 292, 386
- Mrčkovina (s. kod Broda-
reva) – 368
- Mrsića krš (s. kod Ivanji-
ce) – 147
- Mučanj (pl.) – 86, 98, 101,
185, 193
- Mučvaci (zaselak s. Kuši-
ća) – 190
- Murtenica (pl.) – 349, 352
- Mušvete (s. kod Čajetine)
– 222, 318
- Mutni vrh (k. 1448 kod s.
Stitkova) – 335
- Nagrmak (brdo na pl. Ta-
ri) – 336
- Nebeska (trig. 984 kod A-
rilja) – 219
- Negbina (s. na Zlatiboru)
– 54, 62, 65, 207, 346, 350
- Nerandža (k. 1150 kod s.
Ribnice) – 63
- Nerandžići (zaselak s. Do-
brog Dola) – 154
- Nikšića presed (k. 1306 na
pl. Tari) – 310
- Niš – 27–28, 64, 93
- Nišava (r.) – 23
- Nova Varoš – 14, 19–20,
27, 54–55, 65, 67, 71, 74,
93, 207, 221, 315, 345, 358–
–359, 361–365, 367–370,
372, 374–375, 386
- Novi Pazar – 27, 91, 126,
136
- Obarde (s. kod Pljevlja)
– 50
- Obodine (s. kod Ivanjice)
140, 169
- Oborak (s. kod Ušća) –
113, 119
- Odžak (s. kod Priboja) –
59
- Oglavčić (k. 1056 kod s.
Dobroselice) – 65
- Ograđenik (zaselak s. Do-
bri Do) – 83. 193–194
- Ograđenik (brdo kod s.
Kušića) – 109
- Ojkovica (s. kod Arilja) –
62, 65, 67, 72, 200, 207, 209
- Okolišta (kod s. Opaljjeni-
ka) – 69
- Okolište (k. 1123 kod s.
Draglice) – 356
- Okrugla (s. na Zlatiboru)
– 63
- Okruglica (trig. 1490 kod
s. Ravne Gore) – 193, 326
- Omar (zaselak s. Konjske
Reke) – 337
- Omari (brdo kod s. Bzo-
vika) – 159
- Omarine (s. kod Priboja)
– 54, 63
- Opaljenik (s. kod Ivanji-
ce) – 67–69, 72, 74, 183
- Opančine (s. kod Brodare-
va) – 375
- Oporac (zaselak s. Gleđi-
ce) – 198
- Orah (s. kod Rudog) – 45
- Orahovica (s. kod Bijelog
Polja) – 376
- Orlik (brdo kod Priboja)
– 53
- Orlijak (brdo kod s. Radi-
jevića) – 369
- Orlovača (k. 1421 na pl.
Zlataru) – 370
- Orlušići (k. 666 kod s. Ru-
dnice) – 137
- Orija Glava (s. kod Ušća)
– 139–140. 176–177
- Osečina (s. kod Valjeva)
– 29

- Oskoruša (s. kod Priboja) – 45–46, 49, 53, 59
 Osonica (s. kod Ivanjice) – 68, 74, 79, 129, 141, 144, 169–170, 193
 Osovnik (kod Priboja) – 51–55
 Ostatije (s. kod Ušća) – 82, 159, 164
 Oštelj (k. 1076 kod Priboja) – 63
 Oštra stena (k. 780 kod s. Ronderà) – 299
 Oštrica (trig. 1141 kod s. Ratića) – 186
 Oštri vrh (trig. 976 kod Ivanjice) – 79
 Oštri vrh (k. 791 kod s. Gradca) – 105
 Oštri vrh (k. 1453 kod s. Đopića) – 128
 Ovče Polje – 21
 Ovčinja (s. kod Bajine Bašte) – 276
- Pajevica (s. kod Ušća) – 118
 Paklenje (s. kod Ušća) – 110–111
 Palisat (s. na Zlatiboru) – 15, 54, 69–70, 93, 222–223, 306
 Panjak (s. kod Vardišta) – 343
 Papulje (s. kod Raške) – 84
 Paramun (s. kod Rosjerića) – 296
 Parezane (s. kod Ivanjice) – 67, 74
 Paskanja (s. kod Ušća) – 107
 Paskaš (s. kod Ušća) – 170, 172
 Past (s. kod Rudog) – 45
 Pašina ravan (na. pl. Povlenu) – 276
 Pavlovića Brod (zaselak s. Radjevića) – 353
 Pavlovići (zaselak s. Kušića) – 202
- Pavlovići (zaselak s. Branježaca) – 224
 – Pećine (k. 1250 kod s. Jablanice) – 65, 349
 – Pecka – 29, 262
 – Pejovići (s. kod Ušća) – 82, 102, 159
 – Pekčanica (s. kod Rraljeva) – 129
 – Penezici (s. kod Rudog) – 40, 44, 55
 – Perišići (zaselak s. Brusnika) – 103, 194
 – Peselje (s. kod Prijepolja) – 361–362
 – Pešter (predeo) – 249
 – Petlovo brdo (k. 824 kod s. Drijetnja) – 225
 – Petrovac na Mlavi – 28, 64
 – Pirot – 28
 – Piva (r.) – 204
 – Planska (r.) – 109
 – Plav – 156
 – Pleć (k. 927 kod Priboja) – 63
 – Pleće (k. 1343 kod s. Jasenova) – 72, 208
 – Pločnik (s. kod Ivanjice) – 68, 82, 86, 127, 159, 174
 – Ploešti (Mađarska) – 195
 – Pljevlja – 14–15, 33–38, 40–47, 49–52, 54, 56, 58–60, 62, 67, 352, 376, 378
 – Poblačnica (r.) – 43
 – Poblacé (s. kod Pljevlja) – 41
 – Pobrđe (s. kod Ušća) – 95, 104, 110
 – Počuta (s. kod Valjeva) – 257
 – Podčabar (s. kod Pljevlja) – 35
 – Podgorica (zaselak s. Semegljeva) –
 – Pođasen (s. kod Brodareva) – 375
 – Podkobilje (s. kod Ivanjice) – 68
 – Podstene (s. kod Brodareva) – 365

- Podstjenica (s. kod T. U-
žica) – 241–244
- Podunavlje (predeo) – 22
- Pogled (k. 1384 kod s. Ku-
šica) – 199, 202
- Podgorelica (s. kod Ušća)
– 118
- Pokrvenik (s. kod Ušća) –
109
- Pološnica (s. kod Valjeva)
– 236
- Polumir (s. kod Ušća) –
99, 131, 143, 151, 163, 171,
179, 188
- Ponikovica (s. kod T. U-
žica) – 230
- Ponikve (s. kod Cajniča)
– 33
- Ponikve (kod s. Bioske) –
– 292, 299
- Potočanje (s. kod T. U-
žica) – 230
- Povlen (pl.) – 260, 262, 386
- Požarevac – 27–28, 64, 386
- Požega – 28–29, 62, 69,
75, 84, 185–186, 204, 222,
228,–232, 297, 352, 386
- Požežrmac (s. kod Rudog)
– 37–38, 44, 46
- Praviševo (s. kod Prijepo-
polja) – 355, 357, 359, 371–
– 372
- Pravoj (trig. 1223 kod s.
Radijevića) – 354
- Presedlo (k. 727 kod s. Pri-
lika) – 79
- Presjeka (s. kod Ivanjice)
– 67–68, 72, 202–203
- Previja (s. kod Priboja) –
49, 60
- Previja (k. 903 kod s. Dra-
glice) – 65, 349
- Previš (kod Rudog) – 43
- Pribidoli (s. kod Priboja)
– 46, 49
- Priboj – 14–16, 19–20,
27–28, 34–46, 48–55, 67,
340, 345, 347, 352
- Pridvorica (s. kod Ivanji-
ce) – 68, 99, 102, 109, 121,
166, 193, 198
- Prijepolje – 14–15, 28, 33 –
– 38, 52–55, 60–62, 351 –
– 352, 358–359, 361–375
- Prijesnače (s. kod Broda-
reva) – 375
- Prijedorac (s. kod Priboja)
– 60
- Prilike (s. kod Ivanjice) –
68–69, 79–80, 217
- Primčevo brdo (s. kod Sje-
nice) – 74, 79
- Prisoje (k. 1295 kod s. Be-
le Reke) – 211
- Prisoje (kod s. Kušica) –
199
- Priština – 91
- Progorelica (s. kod Ušća) –
109
- Prokoplje – 28
- Propljenica (s. kod Kralje-
va) – 141, 145
- Prosjeka (k. 1052 kod s.
Leštanskog) – 276
- Pšaničnik (s. kod Ivanjice) –
144, 300
- Pusto Polje (s. kod Ušća)
– 96, 99
- Putno brdo (k. 1331 na pl.
Tari) – 341
- Rabrenovo brdo (kod Pri-
boja) – 51
- Rača (kod Kragujevca) –
71
- Rača (s. kod Priboja) – 48,
51
- Radanovci (s. kod Kosje-
rića) – 271, 275–277, 279,
282–285, 288
- Radenkovići (zaselak s. Če-
čine) – 181
- Radijevići (s. kod Nove Va-
roši) – 354. 357, 359, 371
- Radobuđa (s. kod Arilja)
– 220
- Radobuđsko brdo (k. 926
kod s. Radobuđe) – 219
- Radočelo (pl. kod Ivanjice)
57, 83, 128–129, 173–174
- Radojčin grob (k. 1256 kod
s. G. Ljubiša) – 349

- Radojinja (s. kod Nove Varoši) – 27, 62, 354–355
 Radoševići (s. na Jelovoj gori) – 256
 Radovci (s. kod Požege) – 228
 Rajevac (s. na pl. Tari) – 337
 Rajin krš (brdo kod s. Radijevića) – 369
 Rakita (brdo kod s. Bratljeva) – 77
 Rankov grob (kod s. Ročevića) – 153
 Rasna (s. kod Prijepolja) – 363
 Rasina (predeo) – 18
 Rasna (s. kod Prijepolja) – 363
 Rasnica (zaselak s. Draglice) – 54, 350
 Rastište (s. na pl. Tari) – 337
 Raška – 91, 94–107, 112, 120, 125, 136–137, 159, 188–189
 Ratari (s. kod Raške) – 86, 134
 Ravanci (s. kod Rudog) – 42, 45, 55
 Ravna Gora (s. kod Sjenice) – 67–68, 72, 74–75, 83, 87, 134, 164, 166, 186
 Ravna Gora (na Suvoboru) – 236
 Ravna soja (k. 1106 kod Ivanjice) – 129
 Ravni (s. kod T. Užica) – 41, 65–66, 214, 322
 Ravnište (trig. 1334 kod s. Đakova) – 179, 181, 189
 Razbojište (k. 1259 na pl. Zlataru) – 354
 Ražana (s. kod Kosjerića) – 261
 Ražanj – 30
 Ražište (k. 834 kod s. Stajpara) – 242
 Rečica (s. u Toplici) – 23
 Resići (s. kod Rudog) – 45
 Ribaševina (s. kod T. Užica) – 261
- Ribnica (s. na Zlatiboru) – 54, 64, 315, 344, 346
 – Riljin Do (s. kod Raške) – 101, 112
 – Ritošići (s. kod Pljevlja) – 43–44
 – Ročnjak (zaselak s. Bioske) – 241–242
 – Ročevići (s. kod Kraljeva) – 129
 – Rogačica (s.) – 258, 262, 267, 306
 – Rogatica – 254
 – Roge (s. kod Požege) – 71, 220
 – Rokci (s. kod Ivanjice) – 67–68
 – Rosulje (s. kod Kraljeva) – 145
 – Rosulje (zaselak s. Šljivovice) – 226
 – Rovanjica (k. 1124 kod s. Draglice) – 356
 – Rovine (s. kod Sjenice) – 68, 200–202
 – Rožanstvo (s. kod T. Užica) – 69–70, 93, 137, 211, 214, 250, 322
 – Ruda Bukva (s. kod T. Užica) – 236, 263, 264, 283, 290, 292, 295
 – Rudine (s. kod Čajetine) – 222, 224, 226
 – Rudnica (s. kod Raške) – 136
 – Rudnik(pl.) – 22, 29, 261, 303
 – Rudno (s. kod Ušća) – 83, 95, 100–102, 105–106, 108, 111–112, 120, 126, 134, 159, 164, 172, 178
 – Rudnjak (s. kod Ušća) – 115
 – Rudo – 15, 20, 27, 33, 35–46, 48–55, 60, 340
 – Rujinski put (kod Rudog) – 60
 – Rujište polje (kod s. Trudova) – 72
 – Runjeva glava (k. 1414 na pl. Zlataru) – 370

- Runjeva glavica (k. 1438 na pl. Tari) - 309
- Rust (k. 1321 na pl. Tari) - 336
- Ružica do (na pl. Tari) - 336

- Sakovići (s. kod Duge Poljane) - 198
- Samarovina (k. 857 kod s. Jablanice) - 344, 347
- Sandžak - 8, 10, 12-15, 17-20, 30, 48, 53, 124, 171, 264, 322, 339, 342, 369, 378-379, 387-388
- Sainovina (zaselak s. Kačera) - 226
- Sarajevo - 14, 43, 251, 380
- Sava (r.) - 23
- Savaguće (brdo kod s. Močioća) - 212
- Savin kamen (trig. 807 kod s. Tupajića) - 233
- Savin krš (brdo kod s. Stranjana) - 365-366, 373
- Savošnica (r.) - 188
- Savovo (s. kod Ušća) - 154, 169, 188
- Seča Reka (s. kod Kosjerića) - 255, 260, 293-295
- Sedobro (s. kod Prijepolja) - 360
- Selište (s. kod Kosjerića) - 292
- Selište (k. 1095 kod Ušća) - 129
- Semegnjevo (s. na pl. Zlatiboru) - 49, 54-55, 63, 310-311, 315, 337, 340, 343-344, 347
- Semegnjevska gora (kod s. Semegnjeva) 317, 340, 343
- Senokos (k. 1422 kod s. Tisovice) - 200
- Senjišta (s. na Zlatiboru) - 63, 66, 349
- Setihovo (s. kod Rudog) - 42, 44-46, 55
- Severin (s. kod Rudog) - 36
- Sevojno (s. kod T. Užica) - 232

- Sicilija (ostrvo u Italiji) - 12
- Sinjevac (s. kod T. Užica) - 224
- Sirogojno (s. kod T. Užica) - 63, 65-66, 68, 212, 216, 352
- Sirova glava (brdo kod Rudog) - 55
- Sirova gora (brdo kod Rudog) - 59, 60
- Sirovi kraj (k. 1479 na pl. Zlataru) - 371
- Sivčina (s. kod Ivanjice) - 67-68, 72, 76
- Sivoljak (k. 1090 kod s. Visoke) 219
- Sjenica - 27, 58, 68-69, 75, 84, 93, 134, 173, 182, 185, 188-189, 200-201, 351-352, 354, 357-359, 361, 363, 365-375
- Sjenožet (s. kod Priboja) - 59
- Sjeverovo (s. kod Arilja) - 219
- Skadarsko jezero - 92
- Skakavčevo polje (kod Kosjerića) - 276
- Skakavci (s. kod Kosjerića) - 271, 279, 285
- Skrapež (r.) - 230, 232
- Smederevo - 28
- Smederevska Palanka - 71
- Smiljanići (zaselak s. Ljubiša) - 65, 212, 216
- Smiljevac (s. kod Sjenice) - 196
- Sočice (s. kod Pljevlja) - 40-41
- Soko Banja - 30
- Sokolac - 43, 251
- Sokolovo (s. kod Nove Varoši) - 354-355
- Solotuša (s. kod Bajine Bašte) - 301
- Solun - 92
- Solunski zaliv - 12
- Sopotnica (s. kod Brodareva) - 361, 363, 365-368

- Srebrnica – 11, 204, 251
 Srednja Reka (s. kod Ivanjice) – 128, 134
 Stambolići (s. kod Ivanjice) –
 Staniševac (s. kod Višegrada) – 51, 63
 Stapari (s. kod T. Užica) – 242, 298
 Staro Selo (s. kod Sjenice) – 68, 198
 Stave (s. kod Valjeva) – 64
 Stevanovići (s. kod Ušća) – 113
 Stišovići (s. kod Ivanjice) – 204
 Stjepanica (brdo na pl. Jadovniku) – 364
 Stragačina (s. kod Raške) – 38, 40–41
 Strajinja (s. kod Ivanjice) – 140
 Stranjani (s. kod Brodareva) – 361, 364–376
 Stražica (trig. 1124 kod s. Senjišta) – 356
 Strmenica (brdo kod Pljevlja) – 35
 Stružnica (brdo kod s. Mečke) – 171
 Stub (s. kod Pljevlja) – 35
 Stubo (s. na Zlatiboru) – 63, 65, 344
 Studenica (r.) – 74–75, 86, 102, 108, 113–123, 163, 185, 193, 195, 251
 Subjel (trig. 924 kod Kosjerića) – 284
 Suha gora (trig. 1128 kod Vardišta) – 63
 Suhobor (trig. 1453 kod s. Mišovića) – 366, 368, 371–372
 Surduk (kod T. Užica) – 224
 Sutjeska (r.) – 204
 Suvi bor (kod s. Jablanice) – 344
 Suvobor (pl.) – 272, 280
 Sveštica (s. kod Ivanjice) – 147
- Svračkovo (s. kod Arilja) – 220
- Sabac – 28
 – Sanac (k. 1284 kod s. Borove Glave) – 63, 356
 – Sanac (k. 1149 kod Cajetine) – 318
 – Sarampov (k. 1048 na Crnokosi) – 235, 276, 290
 – Sargan (pl.) – 15, 306, 309–314, 336, 341
 – Sarena gredina (na pl. Povolenu) – 268
 – Sarenik (s. kod Aarilja) – 68, 71, 79–80, 216
 – Sekovići (s. kod Vlasenice) – 251, 254
 – Seremetovica (kod Raške) – 172
 – Sevarija (s. kod T. Užica) – 240, 302–303
 – Sljivići (s. kod Ivanjice) – 76
 – Šljivovica (s. kod T. Užica) – 41, 66, 69–70, 93, 184, 224, 298, 302–303, 336
 – Stiš (k. 925 kod s. Bioske) – 242
 – Stitari (s. kod T. Užica) – 248
 – Stitkovo (s. kod Sjenice) – 67–68, 75, 182, 189–190, 193, 200, 353
 – Strpci (s. kod Priboja) – 39, 48, 50, 52–53, 59, 343
 – Sumadija – 7–10, 17, 21, 49, 92
 – Sumnato brdo (k. 1092 kod Cigote) – 317
 – Sumnik (s. kod Raške) – 104, 106, 136
- Tabanović (s. kod Požege) – 155
 – Tadenje (s. kod Ušća) – 109, 111–112, 123
 – Tara (pl.) – 26, 55, 280, 292, 297, 337, 343
 – Tasići (s. kod Priboja) – 63

- Taševo (s. kod Prijepolja) – 362, 368–369, 371
 Tecikova glava (k. 709 kod s. Krivače) – 151
 Temska (s.) – 23
 Terzići (s. kod Kokinog Broda) – 211
 Tetrebovac (trig. 1148 kod s. Draglice) – 349, 356
 Tičija glava (k. 1051 kod s. Borika) – 119, 181
 Tičje brdo (k. 1310 kod s. Đakova) – 179
 Tisova glava (na pl. Povlenu) – 290, 293
 Tisovica (s. kod Sjenice) – 159, 200
 Točilovo (k. 1512 na pl. Zlataru) – 369-
 Todorovići (zaselak s. Leštanskog) – 276
 Tolišnica (s. kod Kraljeva) – 142
 Tometino Polje (s. kod Kosjerića) – 285
 Toplica (predeo) – 9, 20–22, 49, 92, 99, 378, 389
 Topola – 22, 29
 Tornik (brdo na pl. Zlatiboru) – 343, 346, 356
 Tovica (kod s. Vrmbaje) – 142
 Travnik – 14
 Trepča – 23, 92, 94
 Trešnjica (k. 636 kod T. Užica) – 230
 Treštena stena (trig. 1288 kod s. Ljubiša) – 210, 352
 Trnava (s. kod T. Užica) – 62, 212
 Trnava (s. kod Kosjerića)
 Trnava (s. kod Raške) – 160, 167, 188
 Trnavci (s. kod Rudog) – 59
 Trnjaci (s. kod Ušća) – 109
 Troglav (pl.) – 130
 Trstenik – 29
 Trudovo (s. kod Nove Varoši) – 67–68, 72, 75, 200
 – Turska Mala (s. kod Prijepolja) – 361
 – Tusto brdo (k. 999 na Zlatiboru) – 54, 356
 – Tuzla – 13, 254
 – Usilje (s. kod Raške) – 86
 – Ustibar (s. kod Priboja) – 36–37, 40
 – Ušće – 79, 94–96, 98, 100–102, 104–125, 134, 139–142, 144, 147, 152, 159, 163
 – Uvac (s. kod Priboja) – 34, 45, 52–53
 – Uvac (r.) – 8, 52–53, 72, 344
 – Uzići (s. kod Požege) – 228, 230–231
 – Užice (Titovo Užice) – 7, 15–16, 28, 41, 46, 49–52, 64, 66, 70, 75, 77–79, 91, 125, 210–216, 224, 228, 230–231, 240–245, 250, 259, 274–277, 285, 294–295, 300–301, 336, 340, 345
 – Valenica (trig. 1601 na pl. Jadovniku) – 367
 – Valjevo – 11, 26–28, 64, 195, 249, 256–261, 263, 265–277, 382, 386
 – Varda (s. kod Kosjerića) – 221, 256–269, 275–297
 – Varda (brdo kod s. Varde) – 275
 – Vardište (s. kod Višegrada) – 46, 48–54, 56, 58–60, 337
 – Vasići (zaselak s. Leštanskog) – 267
 – Vasiljevići (zaselak s. Ojkovice) – 353
 – Vasiljev vrh (trig. 1520 kod s. Kušića) – 199, 203
 – Veići (zaselak s. Kušića) – 202
 – Velika livada (brdo kod Ivanjice) – 131, 174, 190
 – Velika pandurica (k. 1264 kod s. Gornjih Goračića) – 358

- Veliki Banici (s. kod Pljevlja) – 41
 Veliki krš (kod s. Rožanstva) – 216
 Veliki Rzav (r.) – 70, 216
 Veliki vrh (trig. 1182 kod s. Semegnjeva) – 341
 Veliko brdo (kod s. Borika) – 119
 Veliko brdo (k. 922 kod s. Makovišta) – 257
 Veli vrh (k. 827 kod Ušća) – 95, 104, 110
 Viča (s. kod Guče) – 152
 Vijenac (k. 855 kod Ivanjice) – 147
 Vilovi (s. kod Nove Varoši) – 353
 Viogor (trig. 1291) –
 Viogor (trig. 1291 kod s. Semegnjeva) – 340
 Vionica (s. kod Ivanjice) – 82, 129, 159
 Vis (k. 1007 kod s. Draglice) – 349
 Visibaba (s. kod Požege) –
 Visibaba (trig. 412 kod Požege) – 67
 Visoka (s. kod Arilja) – 71, 182
 Visoka glavica (k. 1174 na pl. Tari) – 309, 337
 Višegrad – 14–16, 27, 46, 49, 54, 196, 240–245, 250, 282, 289, 293, 299–300, 336, 340
 Vitičjka (brdo na pl. Jadvovniku) – 366–368, 373
 Vjetrenik (trig. 1034 kod Rudog) – 44
 Vladaje (kod T. Užica) – 63, 66
 Vlasenica – 11, 197, 251
 Vlasteljica (s. kod Kraljeva) – 142, 145, 169
 – Vodice (k. 1111 kod s. Sarenika) – 81, 216
 – Vodice (s. kod Brodareva) – 367
 – Volujak (zaselak s. Neghine) – 65, 219
 – Voskovina (s. kod Čajniča) – 35
 – Vranovina (brdo kod s. Kaone) – 151
 – Vranjak (s. kod Nove Varoši) – 354, 357
 – Vranjani (s. kod Požege) – 228
 – Vranje – 22, 28
 – Vranjevina (k. 765 kod s. Bele Reke) – 211
 – Vrapče Polje (s. kod Brodareva) – 375
 – Vrbovo (s. kod Pljevlja) – 35–36
 – Vrletnica (brdo kod s. Četine) – 83
 – Vrljaš (brdo na pl. Tari) – 336
 – Vrmbaje (s. kod Ivanjice) – 68, 102, 108, 128, 154, 166, 169, 186, 193
 – Vrutci (s. kod T. Užica) – 238
 – Vučevo (pl.) – 204
 – Vučjak (brdo kod s. Donje Jablanice) – 340, 347
 – Vučkovića (s. kod Ivanjice) – 144, 142
 – Vujaši (s. kod Ivanjice) – 68–69, 72, 202–203
 – Vujetići (zaselak s. Leštanskog) – 267
 – Vukovo brdo (kod Pljevlja) – 50
 – Vulov točak (k. 962 kod s. Prilika) – 79, 216
 – Zabava (r.) – 277
 – Zabava (s. kod Valjeva) – 277

- Zaboj (trig. 990 kod s. Krušćice) – 219
- Zabojačko brdo (trig. 961 kod s. Gornjeg Dupca) – 154
- Zaborak (s. kod čajniča) – 35, 37–38, 42–44
- Zaborje (s. kod Brodareva) – 365
- Zabrđe (s. kod Pljevlja) – 41, 43, 49–50
- Zabrđe (k. 1119 kod s. Lešovića) – 208
- Zabučje (s. kod T. Užica) – 224
- Zaokulje (s. kod Raške) – 101–102
- Zagorova ravan (kod s. Meckel) – 171
- Zagreb – 11
- Zaječar – 27–28
- Zaostro (s. kod Pljevlja) – 41, 43
- Zaovine (s. kod Bajine Bašte) – 41, 337, 343
- Zapadna Morava (r.) – 21
- Zapolje (s. kod Nove Varoši) – 354
- Zapotoče (zaselak s. Dobrog Dola) – 83, 129, 194
- Zarevo (s. kod Ušća) – 110, 136
- Zarići (s. kod Ivanjice) – 76, 85
- Zarići (zaselak s. Mačkata) – 223
- Zaselje (s. kod Požege) – 228
- Zborište (trig. 1514 na pl. Tari) – 340–341
- Zdravčići (s. kod Požege) – 228
- Zebuđa (s. kod Prijepolja) – 363
- Zečevića vis (kod s. Kušića) – 203
- Zečevići (zaselak s. Kušića) – 202–203
- Zemun – 11
- Zlakusa (s. kod T. Užica) – 228
- Zlatar (pl.) – 345, 350, 358–359, 361–376
- Zlatari (s. kod Rudog) – 36
- Zlatarsko brdo (k. 1389 kod s. Miševića) – 358, 366, 369, 372
- Zlatibor (pl.) – 8, 11, 27, 34, 41, 48–49, 53–54, 57, 62, 99, 101, 251, 292, 337
- Zlatnik (s. kod Rudog) – 46
- Zminjak (trig. 743 kod s. Dolca) – 126
- Zvornik – 15, 197, 254
- Zabari (s. kod Valjeva) – 272
- Zarče (s. kod Ušća) – 115
- Žedna glava (trig. 1439 kod s. Ojkovice) – 72, 335
- Zeleznica (s. kod Ušća) – 118
- Zeline (s. kod Arilja) – 210, 212
- Zeljin (pl.) – 98
- Zepa (s. kod Han Pijeska) – 254
- Živica (s. kod Ivanjice) – 144
- Žizaci (s. kod T. Užica) – 213
- Žižovci (s. kod Ušća) – 109
- Zljeb (na pl. Zlataru) – 354
- Zupa (kruševačka) – 98
- Žutice (s. kod Raške) – 94

VOJNE JEDINICE

- ARMIJE
- Neprijateljske:*
- bugarske:
- 1-va - 28
 - 5-ta - 12, 28
- nemačke:
- 2. oklopna - 12, 79, 85, 93
- BATALJONI
- NOVJ:*
- 1-vi 1. krajiške brigade - 44-46, 51, 54, 66, 79, 86, 112, 120, 161, 167, 213-214, 224, 276, 303, 307, 317, 335, 362, 364
 - 1-vi 2. proleterske brigade - 38, 72, 74, 105, 116, 121, 129, 139-141, 145, 151, 188, 203, 219, 371
 - 1-vi 3. srpske brigade - 203
 - 1-vi 4. krajiške brigade - 110, 177-178
 - 1-vi 4. proleterske brigade - 37, 113, 119
 - 1-vi 10. krajiške brigade - 127, 157, 164, 166, 182, 185-186, 189, 211, 335, 364
 - 2-gi 1. krajiške brigade - 45-46, 50-51, 54, 64-66, 79-80, 86, 111-112, 165, 213-214, 284, 303, 307, 317, 362, 366
 - 2-gi 2. proleterske brigade - 60, 61, 74, 105, 121, 129, 139-141, 145, 151, 179, 188, 219, 371
 - 2-gi 4. krajiške brigade - 110-111
 - 2-gi 4. proleterske brigade - 38, 113, 119, 241
 - 2-gi 10. krajiške brigade - 84, 86, 127, 166, 211, 225, 335, 365, 367
- 3-ći 1. krajiške brigade - 50-51, 54, 66, 79-80, 86, 111-112, 161, 167, 169-170, 188, 213, 276, 303, 307, 318, 353, 368
 - 3-ći 2. proleterske brigade - 60-61, 74, 105, 116, 121, 129, 139-141, 145, 151, 153, 170
 - 3-ći 4. krajiške brigade - 285
 - 3-ći 4. proleterske brigade - 40, 113-114, 119
 - 3-ći 10. krajiške brigade - 77, 84, 127, 166, 185-186, 248, 285, 325, 365
 - 4-ti 1. krajiške brigade - 51, 54, 63, 66, 80, 86, 111, 161, 178, 214, 276, 303, 307, 318, 335, 365
 - 4-ti 2. proleterske brigade - 35, 52, 60, 72, 74, 105, 116, 121, 129, 139-141, 145, 148, 151, 171, 204, 231, 277, 371
 - 4-ti 4. krajiške brigade - 36
 - 4-ti 4. proleterske brigade - 113-114, 119, 241
 - 4-ti 10. krajiške brigade - 127, 157, 164, 166, 182, 185-186, 189, 211, 364
 - 5-ti 4. proleterske brigade - 37, 40, 113, 119, 241
 - Ozrenski partizanski - 22-23
- Neprijateljski:*
- bugarski:
- 1-vi 61. puka - 126, 136, 157, 159, 173-174, 180
 - 1-vi 70. puka - 64, 103, 109, 120, 126, 156, 163, 167
 - 2-gi 61. puka - 96, 188-189
 - 2-gi 63. puka - 180, 186, 260
 - 2-gi 64. puka - 70

- 2-gi 69. puka – 103, 109, 120, 157, 159, 180
- 2-gi 70. puka – 126, 163, 170, 180
- 2-gi 122. puka – 64, 12\$, 131, 136, 165
- 3-ći 61. puka – 96, 114, 124, 126, 136, 157, 159, 178, 180
- 3-ći 70. puka – 126
- 3-ći 122. puka – 103, 109, 126, 136, 157, 159, 174, 178 – 180, 185, 187
- 8. mitraljeski – 152
- 24. teških mitraljeza – 64, 70
- 25. teških mitraljeza – 64, 70
- 59. pešadijski – 70
- 61. pešadijski – 70
- 63. pešadijski – 70
- 70. pešadijski – 70
- 122. pešadijski – 70

96, 159, 205, 260, 283, 287, 300

Kvislinski:

četnički:

- 1-vi 1. čačanske brigade – 239
- 2-gi 1. račanske brigade – 239
- 2-gi 2. račanske brigade – 248
- 3-ći 1. račanske brigade – 239
- 3-ći 2. račanske brigade – 248
- 4-ti 1. račanske brigade – 239
- Dobrunski – 44–45
- Leteći 2. požeške brigade – 189
- Zljebski – 45

nemački:

- 1-vi 4. puka „Brandenburg“ – 214, 287
- 1-vi 5. policijskog puka – 369
- 2-gi 3. policijskog puka – 94, 96, 136, 143, 152, 173 – 174, 180, 188
- ~~ 2-gi 4. puka „Brandenburg“ – 260, 283, 287
- 3-ći 2. policijskog puka – 96
- 3-ći 4. puka „Brandenburg“ – 205, 211, 214, 283
- 7-mi 2. policijskog puka – 96
- 12. oklopni – 239, 283, 287, 293
- 64. policijski – 8
- 202. oklopni – 7–8
- 297. izviđački – 132, 136, 196, 205, 287, 293
- 500. SS padobransko-lovački – 28, 251, 260, 283, 287
- 696. motorizovani poljske žandarmerije – 28, 85, 94,

Nedićevi:

- 1-vi 1. puka – 64, 94
- 1-vi 2. puka – 64, 71, 136
- 1-vi 3. puka – 137, 147, 159
- 1-vi 4. puka – 71, 15, 104, 113–114, 123, 131, 188, 202–203
- 1-vi 5. puka – 34, 51
- 2-gi 1. puka – 95–96, 143, 159, 161, 260, 282–283, 2>3
- 2-gi 2. puka – 71, 80, 104, 136, 205, 211
- 2-gi 4. puka – 71, 96
- 2-gi 5. puka – 34, 51
- 3-ći 3. puka – 147

belogardejski zaštitni:

- 1-vi 3. puka – 114
- 1-vi 5. puka – 260, 283
- 3-ći 3. puka – 96, 113

BATERIJE

Neprijateljske

bugarske:

- 1-va 1. artiljerijskog puka - 64
- 1. haubička - 70, 131, 136
- 1. tovarna - 70, 103, 109, 136
- 1. vozarska - 70
- 3-ća 1. artiljerijskog diviziona - 70
- 4-ta 1. artiljerijskog diviziona - 70
- 5-ta 1. artiljerijskog diviziona - 70
- 8-ma 1. artiljerijskog puka - 64
- 19-ta 1. artiljerijskog puka - 64

BRIGADE

NOVJ:

- 1. južnomoravska - 9, 33, 342
- 1. krajiška udarna - 33, 42-46, 49-51, 54, 63-64, 66, 68, 71, 74, 79-82, 86, 101, 103, 105, 108, 111-112, 120-121, 128, 130, 134-135, 160-170, 172-182, 185, 187-188, 190-194, 198-200, 207-216, 221-227, 238-248, 258, 268, 271, 275-276, 281, 284, 289-290, 294, 298, 302-303, 307-308, 316-336, 353, 357-368, 375-376
- 1. proleterska udarna - 11, 388
- 1. šumadijska - 9, 22, 33, 342, 388
- 2. južnomoravska - 9, 22
- 2. proleterska udarna - 6, 11, 15, 33-41, 43, 46, 49, 52-53, 55, 59-61, 64, 69, 72, 74-75, 77, 79, 82-83,

- 101-102, 105, 109, 116, 118-121, 128-129, 133, 135, 139-143, 145-146, 148, 150-151, 153-155, 164, 169-171, 175, 177-182, 187-194, 200-203, 217-221, 228-237, 255-257, 264, 267, 270, 272, 276, 280, 282, 286, 289-291, 296-297, 299-302, 306, 309-310, 312, 336-350, 355-357, 369-376, 388
- 2. šumadijska - 22, 280, 303, 341
- 3. južnomoravska - 9, 22
- 3. proleterska udarna - 13, 50, 62, 67-68
- 3. srpska udarna - 33, 35, 37-38, 40-41, 43, 46, 49-50, 54, 63-64, 68-69, 72, 74, 82-83, 101-102, 106, 109, 118-119, 128-129, 131, 140, 142, 164, 166, 169-170, 174-175, 187, 192-194, 200-204, 217-221, 228-237, 255-257, 268, 270, 272, 275, 280, 282, 286, 291, 299-302, 308-310, 312, 336-350, 355-357, 370-376
- 4. južnomoravska - 9, 22
- 4. krajiška udarna - 33, 42, 45, 49, 51-54, 59-61, 63, 66, 72, 74-75, 82-83, 86, 101, 103, 105, 107-111, 122, 128, 130, 134-135, 159-164, 166, 169, 172-174, 177, 182, 187, 190-194, 198-200, 207-216, 221-227, 238-248, 255, 258, 267, 270, 281, 285, 290, 299-302, 306, 313, 316, 319-336, 353, 357-368, 375-376
- 4. proleterska udarna - 33-38, 40-41, 43, 49, 60, 63-64, 68-69, 71-72, 74, 77-78, 82-83, 85-86, 101-102, 105, 108, 113-115, 118-119, 124, 128-129, 138, 140-143, 146, 148, 150-151, 154-155, 164, 169-170, 175, 177, 182-190, *i.r-i*, 200-202, 217-223, 225, 228, 238-248,

- 255–256, 258, 263, 267, 270–271, 277, 282, 285, 288–289, 295, 299–302, 308–310, 312–315, 319, 330, 332, 336, 340, 346–350, 354–357, 369–376
- 4. sandžačka – 50, 62, 67
 - 5. južnomoravska – 9, 22
 - 5. proleterska udarna – 13, 352, 360, 366, 373, 376
 - 6. južnomoravska – 9, 22
 - 10. hercegovačka udarna – 13
 - 10. krajiška udarna – 33, 42, 54–55, 64, 66, 68, 72, 74–75, 77, 82–83, 86, 101, 103, 105, 107–110, 112, 120, 127–128, 130, 134, 160, 164, 166, 173, 182–187, 192–194, 198–200, 207–216, 221–227, 238–248, 258, 282, 285, 288–290, 299–302, 306, 316, 319–336, 353, 357–368, 375–376
 - Ozrenska – 23
 - Privremena šumadijska – 9, 21
- Neprijateljske:*
- nemačke:
- 92. motorizovana – 93
- četničke:
- 1. dragačevska – 27, 97–98, 137, 141, 185
 - 1. jurišna (andrijevička) – 364
 - 1. kragujevačka – 274
 - 1. leteća – 64
 - 1. ljubička – 140, 145
 - 1. mileševska – 51–52
 - 1. požeška – 76, 148, 229
 - 1. račanska – 69, 137, 261, 289, 356
 - 1. takovska – 55, 98, 237
 - 2. dragačevska – 27, 98, 137, 141, 185
 - 2. leteća – 339
 - 2. leteća Cerskog korpusa – 64
 - 2. ljubička – 140, 213
 - 2. požeška – 76, 189, 229
 - 2. račanska – 69, 137, 248, 261, 289, 356
 - 2. takovska – 55, 98, 237
 - 2. žička – 139, 145
 - 3. leteća Cerskog korpusa – 64, 340
 - Ariljska – 52, 62, 76, 184, 229
 - Azbukovačka – 339
 - Beranska – 364
 - Cerska – 339
 - Crnogorska – 69, 76, 184, 232, 287, 289, 322, 327
 - Drinska – 48
 - Jadarska – 339
 - Jurišna Gorske garde – 237
 - Jurišna Pavia Đurišića – 34, 37, 51–52, 97
 - Jurišna prateća – 274
 - Kolubarska – 236
 - Leteća „Bosna“ – 36
 - Leteća „Boško Todorović“ – 36, 40
 - Leteća 2. ravnogorskog korpusa – 129–130, 140
 - Leteća Požeškog korpusa – 64–65
 - Leteća Zlatiborskog korpusa – 41, 137, 209, 211, 225, 237, 255, 284, 289, 327, 356
 - Moravička – 64, 67, 83
 - Novovaroška – 51–52
 - Pljevaljska – 37, 40
 - Podgorska – 236
 - Podrinjska – 347
 - Pribojska – 34, 40–41, 51
 - Rađevska – 339
 - Rogatička – 45–46, 347
 - Sjenička – 59
 - Srebrenička – 41, 44–46, 63
 - Uzička – 41, 64, 137, 183–184, 212, 229, 237, 284, 295, 317, 343
 - Valjevska – 236

- Višegradska – 36, 48, 51, 347
- Zlatiborska – 41, 64, 85, 137, 183–186, 200, 209, 212, 225, 237, 255, 284, 295, 356, 356

CETE

NOVJ

- 1-va 2. bataljona 1. krajiške brigade – 120
- 1-va 4. bataljona 2. proleterske brigade – 277
- 2. uzička Uzičkog NOP odreda – 10
- Izviđačka 5. divizije – 358
- Nišavska partizanska – 23
- Prateća 5. divizija – 248
- Prateća 2. proleterske brigade – 105
- Takovska partizanska – 22

Neprijateljske

bugarske:

- 1-va 70. bataljona – 70
- 2-ga 59. bataljona – 70
- 2-ga 61. bataljona – 70
- 2-ga 63. bataljona – 70
- 2-ga 70. bataljona – 70
- 2-ga 122. bataljona – 70
- 3-ća 61. bataljona – 70
- 3-ća 122. bataljona – 70
- 3-ća korpusna pionirska – 137, 159
- 8-ma 3. bataljona – 114
- 9-ta 3. bataljona – 114

nemačke:

- 2-ga 12. oklopnog bataljona – 283
- 3-ća 12. oklopnog bataljona – 137, 159, 239

- Tenkovska 5. SS policijskog puka – 96

Kvislinške.

Nedićeve:

- 1-va 1. bataljona 4. puka – 190, 203
- 2-ga 1. bataljona 4. puka – 114, 203
- 3-ća 1. bataljona 4. puka – 113, 203
- Kraljevačka okružna – 96
- Prateća 1. bataljona 4. puka – 114, 203
- Uzička žandarmerijska – 225

DIVIZIJE

NOVJ:

- 1. proleterska – 15–16
- 2. proleterska – 5, 13–15, 17–21, 33–43, 46, 48–55, 58–79, 82–90, 94, 97, 99–110, 112–126, 128–135, 139–156, 162, 164, 168, 170–172, 174–182, 186, 188–252
- 3. udarna – 14, 254, 552, 266–367, 376
- 5. udarna – 5, 14–15, 17–21, 33–34, 40, 42–46, 48–55, 57–80, 82–90, 94, 97, 99–107, 109–112, 120, 122–130, 132–135, 156–173, 175–178, 180–186, 188–252
- 6. proleterska – 16
- 16. udarna – 16–17, 21, 172, 196–197, 205, 252–253, 262, 273, 279–280, 305, 315, 350, 379–380, 382
- 17. udarna – 16, 21, 172, 196–197, 205, 252–253, 262,

- 273, 279–280, 305, 315, 350, 379, 382
- 27. udarna – 254
- 36. udarna – 17, 197, 253–254, 380
- 37. udarna – 38, 50, 61, 64, 67, 254, 340, 345, 352, 376
- 38. udarna – 254
- Partizanska italijanska „Garibaldi“ – 68

Neprijateljske:

bugarske

- 22. pešadijska – 28
- 24. pešadijska – 28, 58, 69–70, 76, 79, 84, 93, 136–137, 157, 193, 239, 260, 283, 287, 292
- 25. pešadijska – 28, 131, 137, 143, 193
- 25. sabirna – 126, 161, 163, 173–174, 196, 205
- 27. pešadijska – 28
- 29. pešadijska – 28

italijanske:

- „Taurinenze“ – 14
- „Venecija“ – 14

nemačke:

- 7.SS Princ Eugen“ – 93, 251
- 13. SS „Handžar“ – 251, 253–254, 380
- 92. lovačka – 93
- 113. pešadijska – 7–8
- 117. lovačka – 93
- 297. pešadijska – 96, 196, 205
- 342. pešadijska – 7–8
- 714. pešadijska – 8
- 717. pešadijska – 8
- 718. pešadijska – 8
- „Brandenburg“ – 93

DIVIZIONI

Neprijateljski:

bugarski:

- 1-vi 1. artiljerijskog puka – 64
- 3-ći 1. artiljerijskog puka – 64

KORPUSI

NOVJ:

- 1. proleterski – 15
- 2. udarni – 10, 14–15, 17–21, 34, 38, 50, 53, 60–67, 79, 172, 252–254, 345, 351, 368, 375
- 3. udarni – 14–17, 19, 21, 93, 196, 251, 254, 380–381
- 12. udarni – 10

Neprijateljski:

bugarski:

- 1. okupacioni – 17, Ž8, 58, 88, 93, 193, 204

Kvislinški:

- 1. kosovski jurišni – 30
- 1. mileševski – 30, 87
- 1. ravnogorski – 29, 72, 98, 137, 141, 152, 169, 185, 236, 261
- 1. šumadijski – 29, 97, 274
- 2. kosovski jurišni – 30, 97–99, 138, 167
- 2. mileševski – 30, 58, 97, 186, 211, 251, 335
- 2. ravnogorski – 29, 58, 67, 76, 87, 99, 129, 132, 138–140, 144–145, 152, 169, 236, 261, 275, 285, 293, 322, 327

2. šumadijski – 29, 97–98, 274
 4. jurišni – 251, 347
 Avalski – 29
 belogardejski Ruski zaštitni – 17, 28, 137, 144, 263
 Cerski – 28, 55, 251–252, 261, 276, 293, 337, 339, 343, 356
 Cegarski – 36
 Deligradski – 30
 Drinski – 30, 34, 40, 46, 48, 51, 58, 67, 97
 Gorske garde – 97–98, 264, 285, 293, 322
 Ivankovački – 29
 Jablanički – 30
 Javorski – 27–29, 58, 64, 67, 72, 76–77, 83, 87, 97, 99, 102, 137, 324, 327
 Južnomoravski – 30
 Knjaževački – 30
 Kolubarski – 29, 380
 Kosmajski – 29
 Krajinski – 30
 Mačvanski – 251, 337–339, 343
 Majevački – 251
 Mlavski – 30
 Nišavski – 30
 Oplenački – 29, 296–297, 322
 Požeški – 27–29, 58, 65, 73–74, 76, 86–87, 97–98, 130, 137, 182, 184–186, 209, 218–219, 261, 285, 317, 322, 324, 327
 Rasinski – 22, 29, 97–98, 138
 Resavski – 29
 Rudnički – 29, 293
 Smederevski – 30
 Srpski dobrovoljački – 22, 24–25, 27–28, 38, 51, 67, 71, 76, 94, 96, 104, 136, 143, 152, 161, 211, 339, 260, 282, 286, 288, 369, 388
 Timočki – 30
 Toplički – 22, 29
 Valjevski – 29, 155, 186, 232, 261, 264, 273, 275, 283–284, 287, 317, 322, 324

– Varvarinski – 29
 – Vlasinski – 30
 – Zlatiborski – 27–29, 41, 48, 54, 58, 76, 87, 97–98, 130, 137, 182, 184–185, 209, 211, 225, 232, 261, 273, 284, 293, 297, 317, 337, 340–341, 343–344

ODREDI

NOVI:

– I. južnomoravski NOP odred – 22
 – 1. šumadijski NOP odred – 10, 22, 341
 – 2. južnomoravski NOP odred – 22
 – Bjelopoljski NOP odred – 50
 – Cačanski NOP odred – 11, 22, 341
 – Jastrebački NOP odred – 22
 – Kosmajski NOP odred – 10, 22
 – Kosovski NOP odred – 22
 – Nišavski NOP odred – 23
 – Pljevaljski NOP odred – 50, 67
 – Rasinski NOP odred – 22
 – Užički NOP odred – 10–11, 22, 145
 – Zaječarski NOP odred – 22–23

Neprijateljski

Kvislinški:

– Leteći Zlatiborskog korpusa – 193
 – Pribojski četnički – 51
 – Trnavski SDS – 96
 – Poljske straže sreza Užičkog – 225
 – Zlatiborski SDS – 54, 209
 – Zički SDS – 96

PUKOVI

Neprijateljski:

bugarski:

- 1. artiljerijski - 64
- 61. pešadijski - 96, 103-104, 108-110, 119-120, 124, 126, 131, 136, 157, 163, 170, 173-174, 180, 189-190, 239, 260
- 63. pešadijski - 71, 180, 186, 260, 327
- 64. pešadijski - 70
- 69. pešadijski - 64, 103, 109, 120, 126, 157, 180
- 70. pešadijski - 64, 70, 103, 109, 120, 126, 136, 143, 156-157, 162-163, 170, 174, 180
- 122. pešadijski - 64, 103, 109, 126, 131, 136, 157, 165, 174, 179-180

nemački:

- 1. dobrovoljački policijski „Srbija” - 27
- 2. brandenburški - 28, 34, 40, 52, 58, 60, 69, 71, 87, 251
- 2. dobrovoljački policijski „Srbija” - 27, 96
- 3. dobrovoljački policijski „Srbija« - 27, 94, 96, 136, 143, 152, 164, 173, 180
- 4. brandenburški - 93, 144, 161, 184, 189-190, 193, 203, 211, 239, 241, 260, 283, 309, 325, 327, 335, 345
- 5. SS motorizovani policijski - 58, 327, 335, 369
- 5. za osiguranje železnica - 28
- 15. SS policijski - 93
- 125. pešadijski - 7-8

kvislinški:

- 1. belogardejski - 28
- 1. Srpskog dobrovoljačkog korpusa - 64, 94, 96, 143, 161, 239, 260, 282, 286, 340

- 2. belogardejski - 28
- 2-gi Srpskog dobrovoljačkog korpusa - 27, 64, 67, 71, 75-76, 80, 83-84, 87, 94-95, 104, 136, 152, 211, 282
- 3. belogardejski - 96, 113, 144
- 3-ći Srpskog dobrovoljačkog korpusa - 136, 273, 282-283
- 4. belogardejski - 28, 96
- 4-ti Srpskog dobrovoljačkog korpusa - 71, 78, 94, 96, 104, 113, 123, 136, 152, 189-190, 202-203, 239, 260, 276, 282, 286
- 5-ti Srpskog dobrovoljačkog korpusa - 27, 34, 37, 40, 51, 53, 58, 87
- 5-ti belogardejski - 237, 260, 283

ŠTABOVI I GRUPE

NOVJ:

- Glavni štab NOPOJ - 7
- Glavni štab NOV i POJ za Srbiju - 10-11, 22, 49, 83, 241, 280, 305
- Vrhovni štab NOV i POJ - 10-14, 17-21, 34, 41, 46, 50, 55, 57, 124, 130, 135, 156, 172, 197, 248, 298, 305, 315, 350, 377, 379-381, 389
- Glavna operativna grupa NOVJ - 12

Neprijateljski:

bugarske:

- grupa „A” - 70
- grupa „B” - 70
- borbena grupa „Jug” - 132, 136, 157, 161, 167
- borbena grupa „sever” - 132, 136, 156-157, 161, 165-167

Nemački:

- Komanda Jugoistoka - 16-18, 64, 126, 132, 204
- grupa armija „F“ - 12, 16, 52, 84
- borbeno grupa „Holman“ - 190, 196, 205, 224, 246, 260, 264, 267, 273, 283, 286, 290, 292, 296
- borbeno grupa „Sreder“ - 79, 84, 93, 96, 143, 152
- borbeno grupa „Ušće“ - 79, 84
- borbeno grupa „Vajel“ - 231, 255, 260, 263, 283, 287, 289, 292
- legija Krempler“ - 27, 34, 58, 68, 130, 177, 190, 196, 200, 205, 251, 369, 373

Kvislinške:

- borbeno grupa „Tatalović“ - 205, 260, 282, 287, 292, 296

četničke:

- Gorski štab 110 - 22
- Komanda Istočne Bosne - 39
- Komanda Srpske državne straže - 48

- Vrhovna komanda - 22, 37, 55, 64, 185, 232, 317, 323-324
- grupa Cersko-majevičkih korpusa - 64, 67, 237, 343, 370
- Grupa Sumadijskih korpusa - 237, 261
- Grupa račanskih brigada - 276

OSTALI POJMOVI:

- Centralni komitet KPJ - 7, 10-11
- Muslimanska fašistička milicija - 13, 27, 34, 51
- Oklopni voz br. 205 - 96, 132
- Oklopni voz br. 301 - 96, 137
- Okružni komitet KPJ za Cačak - 22
- Okružni komitet za Valjevo - 11
- Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju - 10-11, 21, 78, 145
- Sreski Komitet KPJ za Požegu - 22
- Srpska državna straža - 22, 25, 58, 67, 70, 82-85, 131-132
- Srpska granična straža - 58, 84-85

S A D R Ź A J

	Strana
Predgovor	5
Uvod	7
Prvi deo:	
FORSIRANJE LIMA	33
Borbe 2. divizije na levoj obali Lima	34
Forsiranje Lima	41
Borbe kod Priboja	48
Drugi deo:	
PRODOR UDARNE GRUPE DO IBRA	57
Borbe na pravcu Priboj–Vardište	59
Zauzimanje glavnog masiva Zlatibora	62
Borbe na prilazima Arilja i Ivanjice	67
Dejstva 1. krajiške brigade	79
Prodor u dolinu Studenice	82
Treći deo:	
POKUŠAJ UDARNE GRUPE DA FORSIRA IBAR (28–31. mart 1944).	91
Namera, raspored i jačina neprijatelja	92
Pripreme Udarne grupe za forsiranje Ibra	99
Dolazak 2. i 5. divizije u rejon forsiranja	105
Borbe na Ibru	110
Povlačenje iz doline Ibra	118
Četvrti deo:	
DEJSTVA U SLIVU STUDENICE (1–20. april 1944)	125
Obostrane namere i planovi dejstva u slivu Studenice	125
Povlačenje Udarne grupe na levu obalu Studenice	127
Prodor 2. proleterske divizije u Dragačevo	138
Dejstva 5. divizije	156
Protivnapad Udarne grupe	166
Dejstva na desnoj obali Studenice	177
Dejstva 10. krajiške brigade u rejonu Katića	182
Dejstva Udarne grupe na prostoriji Ivanjica–Javor– –Studenica	185

Peti deo:	Strana
PRODOR UDARNE GRUPE U PROSTOR JUŽNO OD VALJEVA	196
Odluka za prodor	196
Prelazak 5. divizije preko komunikacije Sjenica–Ivanjica	193
Borbe 2. divizije na komunikaciji Sjenica–Ivanjica	200
Borbe 5. divizije oko komunikacije Užice–Ljubiš–Nova Varoš	207
Podilaženje 2. divizije komunikaciji Užice–Požega	216
Prelazak 5. divizije preko komunikacije Užice–Cajetina–Nova Varoš	221
Prelazak 2. divizije preko komunikacije Užice–Požega	228
Izbijanje 2. divizije u rejon Varde	232
Prelazak 5. divizije preko komunikacije Užice–Višegrad	238
 Šesti deo:	
BORBE NA PROSTORU JUŽNO OD VALJEVA	253
Obostrani planovi i namere	255
Borbe na prostoru Povlena (1. maj)	263
Pokušaj prodora u prostor Maljena (2. i 3. maj)	269
Borbe u prostoru Povlen–Varda (4. i 5. maj)	279
Povlačenje na pl. Taru (6. i 7. maj)	291
 Sedmi deo:	
POVLAČENJE U CRNU GORU	305
Situacija 8. maja	306
Prelazak 5. krajiške divizije preko komunikacije Užice–Višegrad	309
Proboj 4. proleterske brigade preko komunikacije Užice–Višegrad	311
Prelazak 5. divizije preko komunikacije Užice–Borova glava	315
Borbe 5. divizije oko komunikacije Užice–Ljubiš–Kokin Brod	320
Povlačenje 2. divizije sa Tare	336
Povlačenje na Zlatar	350
Prelazak 5. divizije preko komunikacije Sjenica–Prijepolje	359
Prelazak 2. proleterske divizije preko komunikacije Prijepolje–Sjenica	369
Prelazak preko Lima	375
Zaključak	37?
Registri	391

Petar Višnjić
PRODOR DRUGE I PETE DIVIZIJE
U SRBIJU 1944.

Jezički redaktor
Veljko Aleksić, prof.
*

Tehnički urednik
*Andro * Strugar*

Korektori
Nada Vesić,
*Gordana * Rosi*

Naslovna strana
Miroslav Vajić

Štampanje završeno juna 1968.
Tiraž 3 000
Cena 30 d.